

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2022

Magdalena Fialová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

**Trest domácího vězení z pohledu pracovníků Probační a mediační
služby**

Bakalářská práce

Autor: Magdalena Fialová
Studijní program: B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Hradec Králové, 2022

Zadání bakalářské práce

Autor:	Magdalena Fialová
Studium:	F19BP0249
Studijní program:	B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce ve veřejné správě
Název bakalářské práce:	Trest domácího vězení z pohledu pracovníků Probační a mediální služby
Název bakalářské práce AJ:	The sentence of house arrest from the point of view of the staff of the Probation and Mediation Service

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat trestem domácího vězení z pohledu probačních úředníků. V textu bude definován trest domácího vězení, popsána činnost PMS a způsoby kontroly výkonu trestu. Druhá část práce bude zaměřená na postoje a názory probačních úředníků na trest domácího vězení. Ke sběru dat bude využita kvalitativní metoda polostrukturovaný rozhovor.

ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9. ŠTERN Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ Lenka a DOUBRAVOVÁ Dagmar, ed. Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2. ŠÁMAL Pavel, NOVOTNÝ Oto, GŘIVNA Tomáš, HERCZEG Jiří, VANDUCHOVÁ Marie a VOKOUN Rudolf. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

Zadávací pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce PhDr. Daniely Květenkové, Ph. D., samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

V Zelenči dne 29. 6. 2022

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí práce paní PhDr. Daniele Květenkové, Ph.D za poskytnuté rady a odborné vedené práce. Dále pracovníkům Probační a mediační služby, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli cenné informace.

Trest domácího vězení z pohledu pracovníků Probační a mediační služby

Anotace

FIALOVÁ, Magdalena. *Trest domácího vězení z pohledu pracovníků Probační a mediační služby*. Hradec Králové, 2022. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Bakalářská práce se zabývá trestem domácího vězení z pohledu probačních úředníků. Cílem práce je zjistit, jaký mají pracovníci Probační a mediační služby názor na trest domácího vězení. V textu je rozebrán pojem trest a popsána restorativní justice. Dále se práce zaměřuje na trest domácího vězení, jeho zákonnou úpravu a způsoby kontroly. Část práce se věnuje Probační a mediační službě a činnostem, které pracovníci vykonávají. Cíl praktické části je shodný s hlavním cílem práce. Využit je kvalitativní výzkum pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru.

Klíčová slova: trest domácího vězení, alternativní tresty, Probační a mediační služba, elektronický monitorovací systém

The sentence of house arrest from the point of view of the staff of the Probation and Mediation Service

Abstract

FIALOVÁ, Magdalena. *The sentence of house arrest from the point of view of the staff of the Probation and Mediation Service*. Hradec Králové 2022. The bachelor theses. University of Hradec Králové. Leader of the thesis PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

This bachelor thesis looks into the house arrest sentence from the point of view of probation officers. The aim of the thesis is to find the opinion of the Probation and Mediation Service staff on the house arrest sentence. It starts with a description of punishment and restorative justice, then it focuses on the sentence of house arrest, its legal regulation and ways of its control. Part of the thesis looks into the Probation and Mediation Service and the activities which are executed by its officers. The aim of the survey section is identical with the above mentioned main aim of the thesis. The survey was designed to be a qualitative research, using the method of semi-structured interview.

KeyWords: house arrest sentence, alternative sentences, Probation and Mediation Service, Electronic Monitoring System

Obsah

ÚVOD.....	11
1 CÍL PRÁCE A NÁSTIN METODIKY	12
2 TREST	14
2.1 Účel trestu.....	14
2.2 Funkce trestu	15
2.3 Alternativní tresty	17
3 RESTORATIVNÍ JUSTICE	19
4 TREST DOMÁCÍHO VĚZENÍ	21
4.1 Právní úprava trestu domácího vězení.....	23
4.2 Výkon trestu domácího vězení	25
4.3 Elektronický monitorovací systém	26
5 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA.....	28
5.1 Mediace a činnosti probačních úředníků	30
5.2 Probace a činnosti probačních úředníků	31
5.3 Trest domácího vězení a činnosti probačních úředníků	32
6 PRAKTICKÁ ČÁST	34
6.1 Hlavní cíl a výzkumné dílčí cíle	34
6.2 Metoda šetření	35
6.3 Transformace dílčích cílů	36
6.4 Volba a charakteristika informantů	36
6.5 Průběh šetření	37
6.6 Rizika výzkumu.....	38
7 POPIS A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	39
7.1 Zjistit, jak pracovníci hodnotí využívání trestu domácího vězení (DC1)...	39

7.2 Zjistit, jaký je názor pracovníků Probační a mediační služby na kontrolu trestu domácího vězení (DC2)	41
7.3 Zjistit, přínos práce PMS před uložením TDV (DC3)	45
7.4 Zjistit, jak pracovníci hodnotí možnosti spolupráce s klientem během výkonu trestu (DC4)	49
8 VYHODNOCENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	52
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM TABULEK	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

TrZ – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TrŘ – Zákon č. 141/1961 Sb, o trestním řízení soudním (trestní řád)

TDV – Trest domácího vězení

PMS – Probační a mediační služba

EMS – Elektronický monitorovací systém

Úvod

Tématem bakalářské práce je trest domácího vězení z pohledu pracovníků Probační a mediační služby. Hlavním cílem práce je zjistit, jaký mají názor pracovníci Probační a mediační služby na trest domácího vězení. Trest domácího vězení je poměrně nový trest, součástí českého práva se stal v roce 2010. Ve veřejném prostoru se o něm hovoří především v souvislosti s nefunkčním elektronickým monitorovacím systémem. Téma práce jsem si zvolila, abych přiblížila, jak trest vnímají pracovníci Probační a mediační služby, kteří zajišťují výkon alternativních trestů a mohou trest domácího vězení s ohledem na pachatele zhodnotit nejlépe. Hlavní cíl a čtyři dílčí cíle jsou podrobněji popsány v první kapitole.

Práce se nejdříve zabývá trestem a jeho účelem. Dále restorativní justici, která do řešení trestné činnosti více zapojuje pachatele a poškozeného.

Následně je rozebrán nejdůležitější pojem bakalářské práce, kterým je samotný trest domácího vězení. Jsou přestaveny jeho výhody, nevýhody a zákonná úprava, která vymezuje podmínky uložení trestu a jeho výkon. Část kapitoly se zaměřuje na elektronický monitorovací systém, který představuje jednu z možností kontroly trestu. Zmíněné poznatky se využívají i v praktické části.

Poslední kapitola teoretické části se věnuje Probační a mediační službě. Jejím vzniku a činnostem, které probační pracovníci vykonávají. Pro praktickou část je přínosná zejména část pojednávající o činnostech probačních úředníků, které vykonávají v souvislosti s trestem domácího vězení.

Cíl praktické části je shodný s cílem celé bakalářské práce. Výzkum je prováděn kvalitativně pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Skupinu informantů tvoří probační úředníci se zkušenostmi s výkonem trestu domácího vězení.

Práce je vhodná k přečtení pro všechny, kteří se chtějí dozvědět více o trestu domácího vězení a zjistit, jak ho vidí probační pracovníci. Práce upozorňuje na některé komplikace objevující se při výkonu trestu a zdůrazňuje, jak významnou roli hrají probační úředníci při ukládání a využívání trestu. Zjištěné výsledky mohou posloužit jako podklad pro budoucí podobu a využití trestu domácího vězení.

1 Cíl práce a nástin metodiky

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jaký názor mají pracovníci Probační a mediační na trest domácího vězení. Cílem je zjistit, jak pracovníci trest vnímají jako součást alternativních trestů a jaké mají s jeho výkonem zkušenosti. Dále zjistit, jakou roli mají probační pracovníci při jeho ukládání a výkonu. K naplnění hlavního cíle slouží čtyři dílčí cíle (DC) a devět základních tazatelských otázek.

DC1: Zjistit, jak pracovníci hodnotí využívání trestu domácího vězení.

Dílčí cíl má přiblížit, jaký mají pracovníci názor na trest domácího vězení a jeho využívání. Dále jak ho pracovníci hodnotí jako alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

TO 1: Jaký máte názor na trest domácího vězení?

TO 2: Jak hodnotíte ukládání trestu domácího vězení v České republice?

TO 3: V čem vidíte přínosy trestu domácího vězení oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody?

DC2: Zjistit, jaký je názor pracovníků Probační a mediační služby ČR na kontrolu trestu domácího vězení.

Dílčí cíl pomůže zjistit, jak pracovníci hodnotí kontrolu prováděnou skrze namátkové kontroly a elektronický monitorovací systém. Zda a jaké mají zkušeností s předchozím systémem elektronického monitoringu.

TO 4: Jak hodnotíte kontrolu prováděnou prostřednictvím namátkových kontrol?

TO 5: Jaký máte názor na kontrolu prováděnou elektronickým monitoringem?

DC3: Přínos práce Probační a mediační služby ČR před uložením trestu domácího vězení.

Třetí dílčí cíl pomůže zjistit, jaký je přínos práce Probační a mediační služby v předběžném šetření. Nad rámec teoretické části rozšiřují popis činností, které pracovníci během předběžného šetření vykonávají. A jak sami pracovníci hodnotí jejich zapojení do případu před uložením trestu.

TO 6: Popište činnosti, které vykonáváte během předběžného šetření a jak probíhá práce s obviněnou osobou?

TO 7: Jak hodnotíte zapojení Probační a mediační služby ČR do případu před uložením trestu?

DC4: Zjistit, jak pracovníci Probační a mediační služby ČR hodnotí možnosti práce s klientem během výkonu trestu.

Dílčí cíl má přiblížit práci pracovníka s klientem během výkonu trestu a pohled pracovníků na současné nastavení spolupráce.

TO 8: Popište, jak probíhá práce s klientem během výkonu trestu a jaké metody využíváte?

TO 9: Jak hodnotíte individuální práci s klientem během výkonu trestu?

Výzkum je prováděn kvalitativně pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Zvolená metoda umožní od informantů získat podrobnější popis problematiky a odhalit nové skutečnosti. Informace jsou získané od šesti informantů, kteří mají s výkonem trestu domácího vězení zkušenosti.

2 Trest

Práce se zabývá trestem domácího vězení, proto je důležité vymezit pojem trest, jeho účel a základní funkce. V kapitole jsou popsány také alternativní tresty, kam se trest domácího vězení řadí a důvody jejich zavádění do trestního práva.

„Trest v obecné rovině představuje určitou formu sankce (omezení) za jednání, které porušilo společenskou normu“ (Veteška, 2015:150). S trestem se společnost setkává odjakživa, každé společenství vždy hledalo vhodný způsob, jak reagovat vůči jedincům, kteří poruší společenské hodnoty a normy. (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019). S různými formami trestu se člověk setkává během života ve škole, v rodině, v zaměstnání, ale také v rámci práva (Lata, 2007). *„V právní oblasti lze trest nejjednodušeji definovat jako „právní následek trestného činu (přestupku)“* (Veteška, 2015:150).

V trestním právu se trest ukládá osobě, která se dopustila trestného činu. Ten trestní zákoník definuje jako *„protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“* (§ 13 TrZ). Trestní zákoník trestné činy člení na přečiny a zločiny. Přečinem jsou všechny trestné činy, jejichž horní hranice trestu nepřesahuje pět let. Trestné činy, které nespádají do přečinu, se řadí do zločinu. (TrZ) Jednotlivé protiprávní činy a trestní sankce včetně jejich rozsahu, podmínek a způsobů výkonu, upravuje trestní právo (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019).

2.1 Účel trestu

Vymezit účel trestu neboli ospravedlnit jeho ukládání je podstatné, protože úmyslně způsobit někomu určitou škodu, bolest či ztrátu, není v dnešní době morálně obhajitelné. Člověk může být potrestán pouze v případě, kdy k tomu existuje vážný důvod. (Lata, 2007)

Z historického hlediska jsou tři teorie účelu trestu: absolutní, relativní a smíšená (Veteška, 2015). **Absolutní teorie** účel trestu chápe jako odplatu za spáchaný trestný čin. Pachatel má být potrestán takovým způsobem, aby pocítil stejnou bolest a ztrátu, jakou svým jednáním způsobil. *„Trest je odplatou za trestný čin, který byl v minulosti spáchán.“* Žádnými dalšími cíli se teorie nezaobírá. (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019:215).

Relativní teorie spatřuje účel trestu v ochraně společnosti. Uplatňuje represii a prevenci s cílem předejít dalšímu páchání trestné činnosti. (Veteška, 2015) „*Trestá se proto, aby bylo zabráněno páchání zla*“ (Veteška, 2015, s. 151). K definici absolutní a relativní teorii má výhrady Lata, podle něj zejména nedostatečný popis absolutní teorie, kde je trest pouhou odplatou bez dalších cílů, navádí člověka k preferování relativní teorie. Z tohoto důvodu radši preferuje členění na retribuční a utilitární teorii, které považuje za méně hodnotící. (Lata, 2007) Poslední teorií, ze které vychází i české právo je **smíšená teorie**, ta usiluje o spojení dvou předešlých. Trest by měl naplňovat ideje odplaty a zároveň ochraňovat společnost skrze prevenci. (Veteška, 2015)

V českém právu není účel trestu výslovně upraven, nový trestní zákoník z roku 2009 jej na rozdíl od starého neobsahuje (Veteška, 2015). Starý trestní zákoník č. 140/1961 Sb. viděl účel trestu v ochraně společnosti, v zamezení pachateli páchat další trestnou činnost a ve výchově odsouzeného, aby se nadále nedopouštěl protiprávního jednání a byl vzorem pro ostatní jedince.

Přestože nový trestní zákoník účel trestu přímo nezmiňuje, můžeme z jeho reformy pozorovat, jakým směrem se trestní politika České republiky ubírá. U nového trestního zákoníku stojí za zmínku, že nadále prohlubuje postavení nepodmíněné trestu odnětí svobody jako ultima ratio, tedy jako poslední možnost. Zavádí nové alternativní opatření, které se mají více využívat zejména u přečinu a snížit tak počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody. A obsahuje nové prvky restorativní justice. (Kalvodová, 2019)

2.2 Funkce trestu

V praxi se lze setkat s pěti základními funkcemi trestu, které se vzájemně střetávají a doplňují, konkrétně se jedná o retributivní, odstrašující, rehabilitační, eliminační a restorativní. (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019)

Retributivní funkce spočívá v potrestání pachatele ze strany společnosti (státu), nikoliv obětí. Potrestání je chápáno jako odplata a považuje se za morální, správné a spravedlivé. Pachatel musí být potrestán, aby byla spravedlnost naplněna. Trest a jeho výše se volí s přihlédnutím ke spáchanému činu a způsobeným škodám. (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019)

Odstrašující funkce má za cíl předejít dalšímu páčání trestné činnosti. Tresty mají pachatele i ty potencionální odrazovat od protiprávního jednání. (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019) V teorii odstrašení se užívají dva termíny individuální a generální prevence, individuální prevenci se rozumí uložení pachateli takového trestu, který ho odradí od recidivy (Lata, 2007). Přičemž uložení trestu a omezení z něhož plynoucí musí pro pachatele znamenat ztrátu všech výhod, které by trestnou činností získal (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019). Generální prevence spočívá v odstrašujícím účinku na potencionální pachatele, kdy ukládání trestu pachatelům má vysílat jasný signál, že páčání trestné činnosti se nevyplácí (Lata, 2007).

Podstatou **resocializační funkce**, též rehabilitační či nápravné je změna chování pachatele ve smyslu, že již nebude páchat trestnou činnost a opětovně se začlení do společnosti. Pokud má pachatel změnit své chování je nezbytné identifikovat příčiny kriminality a v průběhu výkonu trestu odněti svobody pracovat na jejich odstranění. (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019) Je ovšem otázkou, zda je pro změnu chování prostředí věznice vhodné, jedná se o místo, kde osoba ztrácí sociální kontakty, individuální příčiny vedoucí k trestné činnosti se zde mohou prohlubovat a osoba navazuje kontakty s ostatními vězni (Lata, 2007). Ve věznicích individuální práce s pachateli probíhá v rámci rehabilitačních programů a zajišťují odborní pracovníci s různých oblastí včetně sociálních pracovníků (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019).

Eliminační funkce spočívá v izolaci pachatele od ostatních členů společnosti. Izolace má představovat nejhorší trest pro pachatele a zároveň zaručit bezpečnost ostatním lidem ve společnosti (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019). Své opodstatnění má u pachatelů závažné trestné činnosti, které od protiprávního jednání neodradí odstrašující funkce a šance na změnu chování je minimální (Lata, 2007).

Poslední **restorativní funkce** směřuje k nápravě škod způsobenými trestnou činností (Lata, 2007). Cílem trestu je, *„aby byla obnovena rovnováha v sociálních vztazích, porušena trestným činem a aby byly uspokojeny nároky poškozených osob, tj. aby pachatel svým jednáním škody nahradil, zmírnil, jinak vykompenzoval“* (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019:220).

2.3 Alternativní tresty

Úkolem trestní justice je nalézt vhodný způsob, jakým reagovat na trestnou činnost a uložit takovou sankci, která bude následovat hlavní cíl, tedy předcházet opakovanému páčání trestné činnosti. Nepodmíněný trest odnětí svobody sice chrání obyvatele před pachatelem a zabraňuje mu páchat trestnou činnost. Na druhé straně pobyt ve vězení nemá příliš velký resocializační účinek. (Ščerba, 2014) Pachatel je vzetím do vězení vytrhnut se společenského života a často dochází k přetrhání rodinných a pracovních vazeb. Samotné prostředí věznice může negativně ovlivňovat osobnost člověka, navíc se jedná o prostředí, kde se pachatel střetává s dalšími odsouzenými. S výkonem trestu odnětí svobody se pojí také stigmatizace, které osoby čelí po propuštění, projevující se typicky při hledání zaměstnání. (Novotný, Dolenský, Jelínek, Vanduchová dle Ščerba, 2014)

Z výše uvedených negativních dopadů nepodmíněného trestu odnětí svobody vyplývá potřeba nových způsobů zacházení s pachateli, aby došlo k jejich nápravě. Jednou z možností, jak zvýšit resocializační účinek trestu je zavádění nových trestných opatření jako alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. (Ščerba, 2014)

Alternativní opatření lze rozdělit na:

- a) **Alternativy v systému trestního práva procesního**, sem spadají tzv. odklony v trestním řízení
- b) **Hmotněprávní alternativy**, sem spadají alternativy k potrestání (př. upuštění od potrestání) a **alternativy k trestu odnětí svobody** (též alternativní tresty). (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019)

Dále se budeme zabývat pouze tzv. alternativními tresty. Alternativní tresty můžeme definovat jako tresty nespojené s odnětím svobody, tedy všechny tresty dle paragrafu 52 trestního zákoníku kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Takové vymezení není úplně přesné, poněvadž do něj spadají i tresty, které mohou být uloženy pouze společně s trestem odnětí svobody, konkrétně se jedná o tresty ztráta čestných titulů a vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti. (Ščerba, 2014) „*V užším pojetí však alternativní tresty můžeme vymezovat pomocí jejich hlavního účelu, a tím je náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody*“ (Ščerba, 2014:31). Při takovém vymezení spadají do

alternativních trestů pouze trest domácího vězení, obecně prospěšné práce, podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem a peněžitý trest (Justice: alternativní tresty: obec. info., online).

Alternativní opatření včetně alternativních trestů se začaly více rozvíjet po roce 1989, kdy docházelo k transformaci trestního práva. V roce 1996 se staly součástí trestního zákoníku obecně prospěšné práce. O dva roky později došlo k rozšíření o podmíněné odsouzení s dohledem. Častější využívání alternativních trestů umožnila novela trestního řádu z roku 2001, která stanovila možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody u trestných činů, kde horní hranice nepřevyšuje 3 roky, pouze v mimořádných případech. Další významné změny přinesl nový trestní zákoník z roku 2009, který zavedl dvě nové alternativní sankce, konkrétně trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. (Justice: alternativní tresty: vývoj, online) Jak již bylo zmíněno, nový trestní zákoník upravil stávající alternativní sankce a rozšířil možnosti jejich ukládání s cílem snížit počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody především těch krátkodobých (Válková, Kuchta, Hulmáková et al., 2019).

Vyjma toho, že by alternativní tresty měly přispět k nápravě pachatele, předcházet recidivě a snížit počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, přináší mnoho dalších výhod pro pachatele i společnost. Ukládáním alternativních trestů se snižují již zmíněné negativní dopady nepodmíněného odsouzení (Ščerba, 2014). Nedochází k přetrhání sociálních a rodinných vazeb, osoba neztrácí zaměstnání a může se podílet na odstranění následků trestného činu. Při výkonu alternativních trestů též probíhá intenzivnější individuální práce s pachatelem. A výhodné jsou i pro společnost, protože jejich výkon je levnější než nepodmíněný trest odnětí svobody. (Veteška, 2015)

3 Restorativní justice

Na principech restorativní justice je z části založená práce Probační a mediační služby a využití nalézá i u alternativních trestů.

Restorativní justice přináší nový postup, jak řešit následky trestné činnosti. V centru jejího zájmu jsou vzniklé škody a narušené vztahy, které je třeba odčinit a napravit za pomoci aktivního zapojení pachatele, oběti a dalších osob (Masopust Šachová, 2019). Oproti retributivní justice pohlíží na trestný čin především jako na konflikt mezi pachatelem a obětí, popřípadě dalšími poškozenými (Válková, Sototlář dle Lata, 2007). Přestože se o restorativní justici už nějakou dobu hovoří, dosud neexistuje jednotná preferovaná definice. Většina definic restorativní justice obsahuje úsilí o obnovu narušených vztahů a uspokojení potřeb obětí. Dále snahu zapojit pachatele, oběti a členy komunity do řešení trestné činnosti, její příčin a následků. (Masopust Šachová, 2019)

Restorativní justice přináší výhody zejména obětem, nabízí jim možnost získat omluvu, která se dá považovat za první krok pachatele k přijetí odpovědnosti a odčinění škod (Masopust Šachová, 2019). Dále dosáhnout náhrady škody, ta přitom nespočívá v pouze v kompenzování skutečně vzniklé újmy, ale zahrnuje i určitý psychický efekt, kdy oběť vidí snahu pachatele odčinit, co způsobil (Zehr, 2003). A během rozhovoru může oběť pachateli sdělit, jak jí trestný čin ovlivnil a zároveň zjistit motiv a důvody kriminálního jednání (Masopust Šachová, 2019).

Předpokladem restorativní justice je převzetí odpovědnosti pachatelem, jeho aktivní zapojení a snaha napravit, co trestnou činností způsobil. Restorativní justice se neorientuje pouze na náhradu škody, ale zdůrazňuje také potřebu odstranění příčin vedoucí ke kriminalitě, nápravu pachatele a jeho úspěšnou resocializaci. Se změnou chování potřebuje pachatel často pomoc a podporu a od druhých. (Zehr, 2003) Přitom je důležité, aby zájem na změně chování a odčinění škod vzešel od pachatele a jeho konání bylo na dobrovolné bázi. Pokud pachatel pochopí, v čem pochybil a dokáže své chování změnit na základě vůle, je větší pravděpodobnost, že se nedopustí recidivy. (Masopust Šachová, 2019)

V praxi se uplatňují tři základní restorativní modely, a to mediace, skupinové a rodinné konference a kruhy (Masopust Šachová, 2019). **Mediace** spočívá v realizaci

kontaktem pachatele s obětí za přítomnosti mediátora, který setkání řídí. Cílem je nalézt řešení a uzavřít dohodu, která bude uspokojovat potřeby obětí. **Skupinové a rodinné konference** se od mediace liší počtem účastníků, kromě pachatele a obětí se jí účastní rodinní příslušníci a členy komunity. **Kruhu společného rozhodování** se navíc účastní orgány činné v trestním řízení, tedy příslušníci Policie ČR, soudu a státního zastupitelství. Účastníci kruhu by se měli dohodnout na způsobu řešení trestné činnosti. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Mediaci v trestním řízení bude věnována větší pozornost v kapitole o Probační a mediační službě.

4 Trest domácího vězení

Trest domácího vězení je nejdůležitější pojem bakalářské práce, jedná se o poměrně nový alternativní trest, který je součástí trestního zákoníku od roku 2010. Blíže budou probrána jeho pozitiva a negativa. Dále zákonná úprava a elektronický monitorovací systém.

Různé formy trestu domácího vězení byly využívány již před několika stoletími jako nástroj represe, a to zejména u lidí nepohodlných pro své názory. Ze známých osobností se domácímu vězení museli podrobit například Galileo Galilei či Napoleon Bonaparte. Důvody ukládání trestu domácího vězení se během let měnily a stejně tak jeho účel. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010) Již není využíván k utlačování osob ani jako způsob pomsty za spáchanou trestnou činnost, nýbrž se jedná „o vhodné vyvážení prevence a represe, o kontrolu a potlačování kriminality, přičemž se odsouzenému dává prostor žít běžným spořádáním životem, plnit si své povinnosti, neztratit své sociální zázemí a vazby“ (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010:150).

V moderním pojetí se trest domácího vězení začal prvně využívat ve Spojených státech amerických, konkrétně v 80. let 20. století (Ščerba, 2014). Součástí českého práva se stal v roce 2010, kde představuje druhý nejpřísnější trest a je vnímán jako přímá alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Ukládá se osobám, u nichž vzhledem okolnostem spáchaného trestného činu a osobnosti pachatele by uložení mírnější trestu bylo nedostačující, avšak není nutný přísnější nepodmíněný trest odnětí svobody. (Navrátilová, 2009)

Oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody má trest domácího vězení několik výhod, zásadní rozdíl je v ponechání osoby v přirozeném prostředí a zachování pracovních a rodinných poměrů. Výkon na svobodě eliminuje negativní dopady vězeňského prostředí na chování a osobnost člověka. Dále je trest domácího vězení ekonomicky výhodnější, pro stát znamená vynaložení výrazně nižších nákladů než na nepodmíněný trest odnětí svobody. (Navrátilová, 2009)

Jeden z hlavních argumentů pro jeho zavedení do nového trestního zákoníku byl předpoklad, že přispěje ke snížení počtu osob ve vězení (Navrátilová, 2009). Z praxe jasně vyplývá, že tento cíl naplněn nebyl. Očekávalo se uložení až 1600 trestu domácího

vězení ročně, přitom během prvních devíti let byl uložen pouze v 2071 případech. Za primární důvod neukládání trestu se uváděla absence elektronického monitorovacího systému, který měl zajistit efektivní kontrolu trestu. K zprovoznění elektronického monitorovacího systému došlo v roce 2018, ale počet uložených trestu se zvýšil jen minimálně. Druhým důvodem nevyužívání trestu, na který ve výzkumech upozorňují statní zástupci i soudci je skutečnost, že chybí osoby, kterým trest ukládat. V praxi jen málo pachatelů vyhovuje podmínkám pro uložení trestu. (Tlapák Navrátilová, 2019) Navrátilová proto uvádí, že do budoucna vidí možnost využití trestu domácího vězení v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody současně s postpenitenciární péčí. Navrhována možnost by mohla přispět ke snížení počtu osob ve vězení více než momentální úprava trestu domácího vězení. (Tlapák Navrátilová, 2019) Trestní zákoník dříve přeměnu nepodmíněného trestu odnětí svobody na trest domácího vězení v některých případech dovoloval (Ščerba, 2014). Nicméně tato možnost byla zrušena (TrZ).

Trest domácího vězení má i své odpůrce, při jeho zavádění do trestního zákoníku se kritizovalo využití elektronického monitorovacího systému, neboť příliš zasahuje do soukromí odsouzeného. Trestu byla taktéž vytýkána určitá diskriminace, kdy trest nelze uložit všem, ale pouze osobám s vyhovujícím bydlením a zázemím. A otázkou bylo, zda trest bude plnit nápravnou funkci trestu, neboť při využití monitoringu téměř neprobíhá spolupráce s probačním úředníkem. (Krahl dle Navrátilová, 2009)

V roce 2014 byla zveřejněna publikace „Sankční politika pohledem praxe“, která vznikla na základě výzkumu s cílem zjistit dopady přijetí nového trestního zákoníku a nových trestných sankcí. V rámci výzkumu se zjišťovaly také názory soudců, státních zástupců a probačních úředníků, přičemž jedna část se věnovala trestu domácímu vězení, který pomocí dotazníků hodnotili vedoucí středisek Probační a mediační služby. Některé poznatky je vhodné zmínit. Z výsledku vyplývá, že většina vedoucích, konkrétně 44 z 45 dotazovaných hodnotí zavedení trestu domácího vězení kladně (velmi pozitivně/spíše pozitivně). Za tři největší výhody trestu vedoucí považují zachování sociálních vazeb, možnost udržet si zaměstnání a možnost hradit pohledávky. Jedna z otázek se týkala efektivitu kontroly trestu bez zavedení elektronického monitorovacího systému. Vedoucí odpovídali na otázku, zda souhlasí s tvrzením, že i bez elektronického monitoringu může být trest efektivní. Většina pracovníků s tvrzením souhlasila či spíše

souhlasila, celkem 58,9 %. Naproti tomu 35,6 % uvedlo, že s tvrzením spíše nesouhlasí anebo vůbec nesouhlasí. Vedoucí měli možnost také sdělit problémy výkonu trestu domácího vězení. Mezi tři nejčastěji zmiňované problémy spadá elektronický monitorovací systém, který v době výzkumu nebyl v České republice využíván, dále problém skloubit namátkové kontroly se zákoníkem práce a soudy, kteří trest neukládají často. (Scheinost et al., 2014)

4.1 Právní úprava trestu domácího vězení

Hlavním právním dokumentem, který vymezuje trest domácího vězení je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Právními předpisy upravující výkon trestu domácího vězení jsou zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (Trestní řád) a vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Výši sazby za výkon trestu domácího vězení upravuje vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady.

Vymezení a možnosti uložení trestu domácího vězení upravují § 60 a 61 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Dle § 60 trestního zákoníku lze pachateli uložit trest domácího vězení za přečin, tedy za nedbalostní nebo úmyslný trestný čin, kde horní hranice sazby trestu odnětí svobody nepřevyšuje 5 let (Šámal, Novotný, Gřivna et al., 2016). Soud může trest domácího vězení uložit nejdéle na dobu dvou let. U mladistvého pachatele dle zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže lze trest domácího vězení uložit až na dobu jednoho roku. V případě uložení trestu domácího vězení trestním příkazem je horní hranice trestu taktéž jeden rok (TrZ).

Soud může dle § 60 trestního zákoníku trest domácího vězení uložit za předpokladu splnění dvou podmínek. Za prvé k *„vzhledem povaze a závažnosti přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to i popřípadě i vedle jiného trestu“*. Druhou podmínkou je písemný slib pachatelé, že *„se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí nebo jeho části na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost“*. (§ 60 TrZ)

Trest domácího vězení je tak jediný trest, který nelze uložit bez souhlasu pachatele. Pokud pachatel souhlasí s uložením trestu, je větší předpoklad, že bude

naplněn jeho účel. Dále pachatel svým slibem stvrzuje, že během výkonu trestu bude spolupracovat. Tím je myšleno zejména na kontrolu trestu, očekává se, že pachatel pustí pracovníky do obydlí za účelem provedení kontroly nebo z důvodu zajištění funkčnosti elektronického monitorovacího systému. (Ščerba, 2014)

Trestní zákoník trest domácího vězení definuje jako povinnost odsouzeného zdržovat se v soudem stanovenou dobu v určité dny na stanoveném místě, výjimkou je neodkladné řešení pracovních či zdravotních důvodů. V přesném změně § 60 trestního zákoníku „*trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu*“. Soud pachateli vymeze dobu, po kterou se musí zdržovat ve svém obydlí nebo v jeho části v pracovních dnech, dnech pracovního klidu a pracovního volna, aby při zajištění pracovních, osobních a rodinných povinností byl odsouzený přiměřeně postihnut na svobodě. Při stanovení doby soud zohlední pracovní dobu odsouzeného a čas potřebný k cestě do zaměstnání. Dále nechá prostor pro zajištění péče o nezletilé děti a obstarání osobních a rodinných záležitostí. Soud může také vzít v úvahu náboženské vyznání odsouzeného a v některých dnech mu povolit účast na pravidelných bohoslužbách nebo náboženských shromáždění. (TrZ)

Trest domácího vězení lze uložit i trestním příkazem v maximální výměře na jeden rok. Tuto možnost upravuje § 314e trestního řádu. Samosoudce je povinen si před rozhodnutím vyžádat zprávu od probačního úředníka, kterou poté zohlední při rozhodování. Zpráva obsahuje možnosti výkonu trestu a názor pachatele na jeho případné uložení. (TrZ) Povinnost soudce vyžádat si zprávu od probačního úředníka má předejít případům nevhodného ukládání trestu, kdy samosoudce nedisponuje dostatkem informací například o existenci vyhovujícího obydlí pro výkon trestu (Ščerba, 2014).

Trest domácího vězení nemůže být uložen současně s trestem odnětí svobody a obecně prospěšných prací. Samostatně může být uložen v případě, kdy k vzhledem okolnostem spáchaného činu není třeba ukládat další trest. Vedle trestu domácího vězení může soud pachateli uložit přiměřená omezení, přiměřené povinnosti či výchovná opatření. Nově podle novely trestního zákoníku, která nabyla účinnost v lednu 2022 může být pachateli vedle trestu domácího vězení uložen také dohled. Novela mimo jiné přinesla

změny v možnosti zrušení uložené přiměřené povinnosti, omezení a výchovného opatření, které může soud zrušit, jestliže pachatel vedl řádný život, došlo ke zlepšení v jeho chování a má se za, že pachatel nadále povede řádný život. Soud může též zrušit uložený dohled, není již zapotřebí zvýšená kontrola pachatele. Zrušení lze provést nejdříve po vykonání první třetiny trestu domácího vězení a minimálně po 6 měsících výkonu trestu. (TrZ)

Zákon myslí i na situace, kdy pachatel nebude dodržovat podmínky trestu domácího vězení a přináší možnost zpřísnění trestu. Konkrétně § 61 trestního zákoníku upravuje možnost přeměny trestu domácího vězení na náhradní trest odnětí svobody v maximální výměře jeden rok. Soud může pachateli uložit náhradní trest odnětí svobody v případě nenastoupení k výkonu trestu, maření kontroly výkonu trestu, porušení sjednaných podmínek výkonu bez závažného důvodu anebo v případě, že odsouzený nevede řádný život. Trestní zákoník rovněž soudu umožňuje ve výjimečných případech ponechat trest domácího vězení i přes existenci důvodů k uložení náhradního nepodmíněného trestu odnětí a pachateli uložit dohled, až o jeden rok prodloužit trest domácího vězení anebo odsouzenému uložit přiměřené omezení, přiměřenou povinnost či výchovné opatření. (TrZ)

4.2 Výkon trestu domácího vězení

Výkon trestu domácího vězení upravuje trestní řád v § 334a – 334h, zmíněné paragrafy se konkrétně zaměřují na nařízení výkonu trestu, kontrolu výkonu trestu a kontrolu uložené přiměřené povinnosti, přiměřeného omezení či výchovného opatření. Dále odklad a přerušování výkonu trestu, změnu místa a doby výkonu trestu, upuštění od výkonu trestu a rozhodnutí o výkonu náhradního trestu.

Předseda senátu má povinnost poslat odsouzenému a příslušnému středisku Probační a mediační služby nařízení v okamžiku, kdy se stane rozhodnutí vykonatelným. V nařízení soud uvede datum počátku výkonu trestu a místo výkonu trestu. Doba začátku výkonu trestu je určena s určitou časovou rezervou, aby si odsouzený stihl zajistit své záležitosti. Místem výkonu trestu je obydlí, kde má odsouzený trvalé bydliště nebo obydlí, ve kterém se zdržuje. (TrŘ)

Kontrolou výkonu trestu je dle trestního řádu pověřená Probační a mediační služba. Kontrolu lze provádět dvojím způsobem, jednak skrze elektronický kontrolní systém umožňující detekci pohybu odsouzeného anebo namátkovými kontrolami úředníků. Odsouzenému zákon ukládá povinnost při provádění kontroly pustit probačního úředníka do obydlí, ve kterém je trest vykonáván a poskytnout na žádost úředníka své biometrické údaje, jimiž se rozumí otisky prstů, rysy obličeje a záznam hlasu pro účely zajištění elektronické kontroly. Probační a mediační služba též dohlíží na dodržování přiměřených povinností, přiměřených omezení či výchovných opatření, pokud má pachatel společně s trestem domácího vězení nějaké uložené. Odsouzení má povinnost spolupracovat s Probační a mediační službou a dostavovat se na domluvené schůzky s úředníkem. (TrŘ)

V případech, kdy dochází ze strany odsouzeného k porušování podmínek výkonu trestu domácího vězení, uložených povinností či omezení anebo pachatel nevede řádný život, je probační úředník povinen ihned informovat soud. U méně závažného porušení je odsouzení upozorněn, že v případě dalšího porušení bude probační úředník o těchto skutečnostech informovat soud. (TrŘ)

Výkon trestu domácího vězení může být na základě rozhodnutí předsedy senátu z důležitých důvodů přerušen nebo odložen na nezbytně nutnou dobu. Odklad nebo přerušování trestu předseda se zruší, jakmile pominou důvody. Čas, který uplyne během přerušování či odložení trestu není součástí výkonu trestu. (TrŘ)

Nově může probační úředník z důležitých důvodů a se souhlasem odsouzeného změnit místo výkonu trestu domácího vězení či dobu, po kterou se má odsouzení zdržovat v obydlí, přičemž při změně doby výkonu trestu musí být zachován vymezený čas, který má odsouzení trávit v obydlí. O změnách probačních úředník bez prodlení informuje soud, který trest uložil. Soud může odsouzenému změnit uložené přiměřené povinnosti, omezení či výchovná opatření, pokud k takovému rozhodnutí existují důvody. Provedené změny nemohou být v neprospěch odsouzeného. V určitých případech může soud také od trestu upustit, příkladem je nevléčitelná nemoc. (TrŘ)

4.3 Elektronický monitorovací systém

Elektronický monitorovací systém, dále jen elektronický monitoring je nástroj nedomyšlitelně spojení s trestem domácího vězení. Výše bylo zmíněno, že se jedná o

jednu z možností kontroly trestu. Při využití elektronického monitoring je zajištěna nepřetržitá kontrola osoby. (Ščerba, 2014)

Přestože využívání trestu domácího vězení je spojeno s možností nepřetržité kontroly, byl tento trest do českého práva zaveden před zprovozněním elektronického monitoringu. Plánovaný začátek využívání elektronického monitoringu v letech 2011 až 2013 neproběhl. (Ščerba, 2014) Využívat se začal v roce až 2018 a po třech letech došlo k jeho ukončení na základě rozhodnutí Probační a mediační služby. Konkrétně od 22. 11. 2021 není žádná osoba na území České republiky kontrolována skrze elektronický monitoring. (Justice: náramky, online) Důvodem odstoupení od smlouvy dle oficiálního vyjádření Probační a mediační služby bylo neplnění závazku ze strany firmy SuperCom (PMS: tiskové prohlášení, online).

Elektronický monitoring sám o sobě má mnohem větší potenciál, a kromě trestu domácího vězení se dá využít jako náhrada vazby, u podmíněného propuštění z výkonu trestu anebo v rámci uložení některých povinností či omezení (Hulmáková, 2021).

Zavedení elektronického monitoringu bývá spojováno s cílem snížit recidivu a počet osob ve věznicích. U konkrétních jedinců může také eliminovat nevhodné kontakty a zamezit jim pobývat na místech, kde hrozí vyšší pravděpodobnost recidivy. (Hulmáková, 2021)

5 Probační a mediační služba

Probační a mediační služba má nezastupitelnou úlohu při ukládání a výkonu trestu domácího vězení. V kapitole je přiblížen vznik Probační a mediační služby ČR, začátky sociální práce v trestní justici a první činnosti probačních úředníků. Následně jsou popsány činnosti, které probační pracovníci vykonávají v rámci mediace, probace a trestu domácího vězení.

Probační a mediační služba jako samostatná instituce na území České republiky působí od roku 2001. Potřeba zřízení instituce zajišťující výkon alternativních trestů lze v České republice pozorovat zejména v devadesátých letech 20. století, kdy již v českém právu existují alternativní řešení trestných činů například obecně prospěšné práce či odklony v trestním řízení, nicméně zmíněné alternativy nejsou příliš využívány a ani efektivní z důvodu absence odborného zajištění výkonů trestů. (Ščerba, 2014)

V průběhu devadesátých let se do českého práva zavádějí nové alternativní sankce, do řešení následků trestného činu se zapojují pachatel a oběť, objevuje se mediace jako nástroj řešení sporu mezi pachatelem a poškozením a začíná se profilovat budoucí práce pracovníků probační a mediační služby (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010). Ve stejné době také začíná obor sociální práce pronikat do trestní justice především zásluhou Univerzity Karlovy, která začíná své studenty připravovat na práci s pachateli a oběťmi trestných činů a jejichž členové v roce 1994 založili Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici. Vzniklé sdružení mělo svůj podíl na podobě vzniku Probační a mediační služby ČR, prostřednictvím různých aktivit přineslo spoustu poznatků například o fungování probace a mediace v praxi či o vhodné přípravě budoucích pracovníků. V roce 1996 začali na okresních soudech pracovat probační úředníci zajišťující výkon alternativních trestů. Místa z větší části obsadili pracovníci soudu, ale také kvalifikovaní sociální pracovníci, kteří působili např. v Praze nebo v Karlových Varech. (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) „*Prostřednictvím konkrétní případové práce s klienty se začala rozvíjet kvalifikovaná sociální práce s obviněnými i poškozenými v trestní justici a povolna se ve spolupráci s některými soudci, státními zástupci a dalšími odborníky vytvářely koncepční materiály ovlivňující budoucí podobu zákona o Probační a mediační službě*“ (Doubravová a kol. dle Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010:289).

Probační a mediační služba ČR jako zákoně ukotvená organizace vzniká v roce 2001, kdy nabývá účinnost zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (Ščerba, 2014). „*PMS ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky a vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou tak vzniká nová multidisciplinární profese v systému trestní justice.*“ (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010:14)

Probační a mediační služba má přispívat k prosazování nové trestní politiky, zefektivnění využívání alternativních trestů a zajištění jejich výkonu. Má se podílet na snížení kriminality, recidivy a svou činností přispět ke snížení počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Pracovníci mají klienty motivovat, aby vedli řádný život a odčinili škody. (Rozum, 2003) Nově uplatňovaná trestní politika a zákon o Probační a mediační služba v sobě zahrnují i podstatu restorativní justice a myslí na oběti a osoby, kterým trestná činnost způsobila škodu a na jejichž potřeby a zájmy by se při řešení následku trestného činu nemělo zapomínat (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010).

Probační a mediační služba spadá pod Ministerstvo spravedlnosti, jehož ministr jmenuje a odvolává ředitele Probační a mediační služby. Momentální ředitelkou je PhDr. Andrea Matoušková. Probační a mediační služba má 76 středisek v místech, kde sídlí okresní soudy. Jednotlivá střediska vykonávají povinnosti ve vztahu k Policii ČR, soudům a státním zástupcům. Činnost středisek koordinuje vedoucí a jednotlivé úkony zajišťují probační úředníci a asistenti. Úředníkem se může stát bezúhonná a svéprávná osoba, která dosáhla magisterského vzdělání ve společenskovědním oboru a úspěšně složila odbornou zkoušku. Pozici probačního asistenta může zastávat bezúhonná, svéprávná osoba starší 21 let se středoškolským vzděláním ve společenskovědní oblasti. (Zákon č. 257/2000 Sb., o PMS)

Práci s klienty vykonávají probační úředníci a asistenti, kteří nejvíce využívají metody individuální práce (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010). Pro efektivnější práci je ideální, když pracovníci vstupují do případu již v přípravném řízení, kdy mohou využít nástroje mediace a včasné začít pracovat s pachatelem i obětí (Ščerba, 2014). Další přínos práce probačních úředníků v přípravném řízení spočívá ve vypracovávání zprávy pro soud před rozhodnutím o uložení trestu, kde zjišťují rodinné a sociální zázemí osoby, jeho motivaci k nápravě činu anebo rizika spojená s výkonem alternativního trestu (Hrušková, Ouředníčková, Štern dle Ščerba, 2014).

5.1 Mediace a činnosti probačních úředníků

Mediace spočívá v uskutečnění kontaktu mezi poškozeným a obviněním s cílem mimosoudně vyřešit konflikt a následky trestné činnosti (Zákon č. 257/2000 Sb., o PMS). Mediace se rovněž účastní mediátor, který společné setkání připravuje a řídí (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010). Oběti mediace nabízí možnost vyjádřit své pocity a obavy, aktivně se podílet na domluvě náhrady škody a pochopit jednání pachatele. Obviněnému dává prostor k vysvětlení svého jednání, projevení lítosti a vyjádření omluvy. (PMS: mediace, online) Od pachatele se během příprav společného setkání a v jeho průběhu očekává převzetí odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost a aktivní hledání řešení, jak odčinit následky (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010).

V realizaci mediace má nezastupitelnou úlohu pracovník Probační a mediační služby, který v ideálním případě navazuje kontakt s obviněnou a poškozenou osobou v přípravném řízení a seznamuje se s jejich situací a nároky. Poskytuje jim informace o Probační a mediační službě, průběhu trestního stíhání, činnostech, které mohou před rozhodnutím soudu vykonat, možnostech pomoci a možnosti realizace mediace. Na základě informací od orgánů činných v trestním řízení, obviněného a poškozeného rozhoduje, zda je případ vhodný pro uskutečnění mediace. Obecně je větší pravděpodobnost realizace mediace u pachatelů, kteří svého činu litují a snaží se o nápravu, u prvotrestanců a mladistvých. Důležitou činností pracovníka je příprava na setkání, pracovník sbírá dostatečné množství podkladů a vyhodnocuje, zda jsou obě strany dobře informované a připravené na mediaci. Pachatel je připraven převzít odpovědnost a odčinit následky svého chování, pro oběť nebude setkání nebezpečné a pracovník i obvinění znají požadavky poškozeného. Mediace se mohou po schválení pachatele i poškozeného účastnit i další osoby, například státní zástupce, rodina, příslušník Policie ČR či lidi komunity. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Účast na společném setkání je dobrovolná, obě strany musí pracovníkovi důvěřovat a věřit jeho schopnostem uřídit schůzi, aby nedošlo k vyostření konfliktu. Pracovník jako mediátor setkání koordinuje a dává oběti i pachateli, popř. dalším osobám stejný prostor vyjádřit se k trestné činnosti. Je-li setkání úspěšné, dojde k uzavření dohody. Mediátor zodpovídá za správně právně napsanou dohodu řešící potřeby a zájmy oběti a obsahující akceptovatelné a uskutečnitelné požadavky. (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

Mediaci smí Probační a mediační služba vykonávat v případech, kdy stanoví zákon nebo na základě rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení až na jednu výjimku. V případě zahájení trestního stíhání může probační úředník vykonávat mediaci bez podnětu od orgánu činného v trestním řízení na základě žádosti od poškozeného nebo obviněného. O záměru provést mediaci úředník vyrozumí orgán činný v trestním řízení, který má pravomoc rozhodnout o tom, že věc nebude řešena v rámci mediace. (Zákon č. 257/2000 Sb., o PMS)

5.2 Probace a činnosti probačních úředníků

Zákon o probační a mediační službě probaci popisuje jako organizování a vykonávání dohledu nad osobou, kontrolu výkonu uložených omezení, povinností a trestů nespojených s odnětím svobody. Probace zahrnuje také poskytování individuální pomoci osobě s cílem, aby osoba nepáchala další trestnou činnost a plnila uložené podmínky. (Zákon č. 257/2000 Sb., o PMS)

Podstata dohledu spočívá v pravidelném kontaktu pracovníka s klientem (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010). Práce s klientem zahrnuje kontrolu i pomoc, pracovník na jedné straně sleduje dodržování podmínek a na druhé straně zjišťuje a pracuje s potřebami klienta (Schmalegger dle Ščerba, 2014). Individuální práce s klientem a probační plán jsou nastaveny na základě předchozího mapování a vyhodnocení rizik a potřeb klienta. Cílem práce je snížení pravděpodobnosti recidivy, s tím úmyslem jsou voleny cíle a metody práce a frekvence kontaktů. (Ščerba, 2014)

Primárním nástrojem pracovníka v rámci dohledu je osobní kontakt s klientem a rozhovor (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010). „*V průběhu rozhovoru při konzultaci dochází ke zformulování cíle, kterého chce dosáhnout klient společně s pracovníkem, k posilování aktivity a kompetence klienta v řešení jeho problémů, k motivaci ke změnám, směřujícím k vedení či udržení řádného života.*“ (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010:76).

Pracovníci dle stanoveného intervalu zpracovávají soudu zprávu o průběhu dohledu, kde zhodnotí situaci klienta a probíhající spolupráci (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010).

5.3 Trest domácího vězení a činnosti probačních úředníků

S výkonem trestu domácího vězení je neodmyslitelně spojená práce pracovníků Probační a mediační služby ČR, kteří provádí úkony před uložením trestu, ve stádiu před začátkem výkonu trestu a v průběhu výkonu (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010).

Ve **fázi před uložením** trestu pracovník navazuje první kontakt s obviněním a poskytuje mu informace o trestu, vykonává předběžné šetření a zpracovává zprávu pro soud (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010). Během předběžného šetření probační úředník zjišťuje všechny relevantní informace, které soudu pomáhají rozhodnout o uložení trestu a stanovení jeho rozsahu, tedy poznatky o osobě a jeho stylu života, rodinném a sociálním zázemí, zaměstnání obviněného a závazcích a požadavcích osoby (př. péče o děti). Dále postoj obviněného k trestné činnosti, zdravotní stav, motivaci a angažovanost v náhradě škody. Do šetření spadá také odhalení a vyhodnocení rizik, které by bránily uložení trestu či jeho výkonu. Příkladem může být situace, kdy obvinění nemá bydlení, osoby sdílející s obviněním obydlí nesouhlasí s podmínkami kontroly trestu či vážné zdravotní komplikace. V rámci předběžného šetření pracovník provádí návštěvu obydlí. Úkolem pracovníka je posoudit, zda je obydlí včetně jeho okolí vyhovující pro výkon trestu domácího vězení a bezpečné pro pracovníky, kteří zde budou provádět kontroly. V předběžném šetření sice obviněná osoba nemá povinnost pustit pracovníka do obydlí, nicméně je jeho v zájmu spolupracovat a dá se předpokládat, že vstup umožní. Zjištěné relevantní informace pracovník sdělí soudu ve zprávě, včetně odůvodnění doporučení či nedoporučení uložení trestu domácího vězení. Během šetření mohou pracovníci rovněž obstarat písemný slib osoby. (Ščerba, 2014)

V **období po pravomocném uložení trestu**, ale před zahájením jeho výkonu pracovník poskytuje odsouzenému a případně dalším osobám informace o povinnostech a omezeních pachatele během výkonu trestu a průběhu kontrol. S klientem probere, které záležitosti si musí před zahájením výkonu trestu obstarat a navštíví obydlí, kde budou prováděny kontroly. Prvotní schůzka s klientem by měla proběhnout na středisku PMS. (Ščerba, 2014)

Po **dobu výkonu trestu** je primárním úkolem pracovníků jeho kontrola prováděna skrze namátkové kontroly nebo elektronický monitoring (momentálně nefunkční). Pokud není elektronický monitoring dispozici anebo ho nelze v určitém případě využít, provádí pracovníci namátkové kontroly. Četnost kontrol se stanovuje

individuálně na základě vyhodnocení rizika maření výkonu trestu. (Ščerba, 2014) Namátkové kontroly vykonávají zaměstnanci probační pracovníci tak, že osobně navštíví klienta v obydlí, kde se má dle soudu ve stanovenou dobu zdržovat (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010). Asistovat zde může na žádost pracovníka Policie ČR či městská policie (Ščerba, 2014).

Pracovníci dále během výkonu trestu dohlíží, zda osoba dodržuje podmínky dohledu, přiměřených povinností či omezení, pokud má nějaké uložené. A dohlíží na klienta, aby nepáchal trestnou činnost, a tedy vedl řádný život. (Vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení)

6 Praktická část

Praktická část navazuje na teoretickou část práce, kde jsou vysvětleny důležité pojmy vztahující se k trestu domácího vězení, jeho kontrole a elektronickému monitorovacímu systému. Dále popsána Probační a mediační služba ČR a činnosti probačních úředníků, které vykonávají u trestu domácího vězení. Hlavní cíl praktické části je shodný s hlavním cílem celé bakalářské práce, tedy zjistit, jaký je názor pracovníků Probační a mediační služby na trest domácího vězení. K naplnění hlavního cíle byly vytyčeny čtyři dílčí cíle.

V kapitole bude specifikován hlavní cíl a dílčí cíle, zdůvodněn vybraný výzkum včetně zvolené metody. Dále popsán výběr a charakteristika informantů, průběh šetření a rizika výzkumu. V praktické části práce budou využívány zkratky pro trest domácího vězení (TDV) a Probační a mediační službu (PMS).

6.1 Hlavní cíl a výzkumné dílčí cíle

Hlavní cíl praktické části je zjistit, jaký je názor pracovníků Probační a mediační služby na trest domácího vězení. Cílem je zjistit, jak pracovníci trest vnímají jako součást alternativních trestů a jaké mají s jeho výkonem zkušenosti. Dále zjistit, jakou roli mají probační pracovníci při jeho ukládání a výkonu.

DC1: Zjistit, jak pracovníci hodnotí využívání trestu domácího vězení.

Dílčí cíl přiblíží, jaký mají pracovníci názor na trest domácího vězení a jeho využívání. Dále jak ho pracovníci hodnotí jako alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Teoretická východiska pro dílčí obsahuje čtvrtá kapitola věnující se trestu domácího vězení, kde jsou popsány podmínky uložení trestu a jeho výhody oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Stejná kapitola rovněž obsahuje shrnutí výzkumu, kde vedoucí středisek Probační a mediační služby hodnotili trest domácího vězení.

DC2: Zjistit, jaký je názor pracovníků Probační a mediační služby ČR na kontrolu trestu domácího vězení.

Dílčí cíl pomůže zjistit, jak pracovníci hodnotí kontrolu prováděnou namátkově a pomocí elektronického monitorovacího systému. Zda a jaké mají zkušenosti s předchozím systémem elektronického monitoringu.

V teorii je tato problematika popsána ve čtvrté kapitole, kde je uvedena zákonná úprava kontroly trestu domácího vězení a elektronický monitorovací systém. Dále v kapitole o Probační a mediační službě, kde je přiblížen průběh namátkové kontroly.

DC3: Zjistit, přínos zapojení Probační a mediační služby ČR do případu před uložením trestu.

Dílčí cíl napomůže zjistit, jaký je přínos práce pracovníků Probační a mediační služby v rámci předběžného šetření. Nad rámec teoretické části rozšiřují popis činností, které pracovníci během předběžného šetření vykonávají. A jak pracovníci hodnotí jejich zapojení do případu před uložením trestu.

V teoretické části je předběžné šetření rozebráno v páté kapitole o Probační a mediační službě, konkrétně v třetí podkapitole.

DC4: Zjistit, jak pracovníci Probační a mediační služby ČR hodnotí možnosti spolupráce s klientem během výkonu trestu.

Dílčí cíl má přiblížit práci pracovníka s klientem během výkonu trestu a pohled pracovníků na současné nastavení spolupráce. V teorii je téma popsáno v páté kapitole.

6.2 Metoda šetření

Ke zpracování praktické části bude využit kvalitativní výzkum. Mezi jeho předností patří možnost provádět výzkum v přirozeném prostředí a získání většího množství informací, které umožňují detailnější popis. Na druhou stranu kvalitativní výzkum probíhá s menším počtem informantů a výsledky je obtížné zobecnit. Sběr dat obvykle zabere více času a získané informace jsou náchylnější k subjektivní interpretaci ze strany výzkumníka. (Hendl, 2016)

Sběr informací bude probíhat pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru, který je pro sběr dat nevhodnější. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje odhalit nové informace a dává výzkumníkovi prostor v průběhu rozhovoru reagovat na odpovědi informantů (Mišovič, 2019). Polostrukturovaný rozhovor bude využit, protože nabízí

větší prostor pro získání významných informací na základě zkušeností pracovníků, které by při využití jiného typu rozhovoru nebyly zjištěny.

6.3 Transformace dílčích cílů

Tabulka 1: Transformační tabulka

Hlavní cíl	Dílčí cíle	Tazatelské otázky
Zjistit, jaký názor mají pracovníci PMS na trest domácího vězení?	DC1: Zjistit, jak pracovníci PMS hodnotí využívání TDV.	TO 1: Jaký je Váš názor na TDV? TO 2: Jak hodnotíte ukládání TDV v ČR? TO 3: V čem vidíte přínosy TDV jako alternativy k trestu odnětí svobody?
	DC2: Zjistit, jaký je názor pracovníků PMS na kontrolu TDV.	TO 4: Jak hodnotíte kontrolu prováděnou prostřednictvím namátkových kontrol? TO 5: Jaký máte názor na kontrolu prováděnou elektronickým monitoringem?
	DC3: Zjistit přínos práce PMS před uložením TDV.	TO 6: Popište činnosti, které vykonáváte během předběžného šetření a jak probíhá práce s obviněnou osobou? TO 7: Jak hodnotíte zapojení PMS do případu před uložením trestu?
	DC4: Zjistit, jak pracovníci PMS hodnotí možnosti práce s klientem během výkonu TDV.	TO 8: Popište, jak probíhá práce s klientem během výkonu trestu a jaké metody využíváte? TO 9: Jak hodnotíte individuální práci s klientem během výkonu trestu?

Zdroj: vlastní zpracování autorky, 2022

6.4 Volba a charakteristika informantů

Skupinu informantů tvoří pracovníci Probační a mediační služby ČR, na jejichž práci, zkušenosti a názory je praktická část založená. Konkrétně se jedná o probační úředníky a asistenty, kteří se v rámci Probační a mediační služby specializují na trest

domácího vězení a mají s výkonem trestu zkušenosti. Rozhovory byly realizovány celkem se šesti pracovníky ze středisek Praha, Mladá Boleslav a Příbram. Podrobnější charakteristika informantů je uvedena v tabulce, pro zachování anonymity jsou uváděny pouze údaje: středisko, doba praxe u Probační a mediační služby a doba, po kterou se věnují trestu domácích vězení. Skupinu informantů tvoří ženy i muži, ale z důvodu zachování anonymity nebude tento údaj uváděn a při interpretaci výsledku se pro všechny bude používat označení informant.

Všichni oslovení informanti žádost o rozhovor přijali, komunikace probíhala bez problémů v dobré atmosféře. Pracovníci si na rozhovor vymezili dostatek času a byli ochotni odpovídat na otázky.

Tabulka 2: Charakteristika informátorů

Informant	Doba praxe u PMS	Doba praxe s TDV	Středisko
I1	5 let	3 roky	Praha
I2	7 let	4 roky	Praha
I3	15 let	12 let	Mladá Boleslav
I4	4 roky	3,5 let	Praha
I5	17 let	12 let	Praha
I6	20 let	12 let	Příbram

Zdroj: vlastní zpracování autorky, 2022

6.5 Průběh šetření

Během praxe realizované na jaře 2021 na středisku Probační a mediační služby jsem oslovila místní vedoucí s dotazem na možnost realizování rozhovoru. Byla jsem odkázána na metodické oddělení, které musí realizaci rozhovoru schválit.

Na podzim 2021 byla e-mailem oslovena vedoucí metodického oddělení s dotazem, zda by bylo možné realizovat rozhovory s pracovníky Probační a mediační služby. Následně skrze email a telefon probíhala komunikace o záměru práce, otázkách, podobě rozhovoru, počtu informantů, datumu realizace a způsobu zaznamenávání zjištěných informací. Vedoucí metodického oddělení mě požádala o zaslání základních

tazatelských otázek ke schválení a poté mi sdělila tři střediska, kde mohu rozhovory realizovat. Jednotlivá střediska byla kontaktována a domluvena data.

Rozhovory se uskutečnily na konci února a začátku března 2022 na jednotlivých střediscích. Pracovníci byli seznámeni s možností vést rozhovor skrze online platformu, nicméně všichni souhlasili s kontaktní formou. Před zahájením rozhovoru byly pracovníci vyrozuměni o účelem rozhovoru tedy, že získané informace budou využity anonymně při zpracování mé bakalářské práce. Dále jim bylo sděleno, že jejich odpovědi budou zaznamenány písemně do předem připraveného archu bez pořizování nahrávky. Pořizování nahrávky nebylo možné na základě zákazu od Probační a mediační služby. Pro potřeby charakteristiky informátorů byly pracovníci dotazovány na dobu praxe u Probační a mediační služby a dobu praxe s trestem domácího vězení.

6.6 Rizika výzkumu

K vzhledem specifickému výběru informátorů hrozí, že se nepodaří sehnat dostatek respondentů se zkušenostmi s trestem domácího vězení. Souvisejícím rizikem může být nesouhlas pracovníků s realizací rozhovoru či neochota odpovídat na otázky. Rozhovor je časově náročný a může se stát, že pracovník nebude mít dostatek času na jeho uskutečnění, pracovníkům proto byly tazatelské otázky zaslány předstihem a sdělena přibližná doba rozhovoru, která se pohybovala kolem 35–45 minut. Při využití polostrukturovaného rozhovoru mohou být pokládány nevhodné otázky, které respondenta navádí na odpověď, riziko bylo minimalizováno důkladnou přípravou na rozhovor s předem připravenými základními otázkami a okruhy témat, které budou zjišťovány. Posledním a největším rizikem této práce může být špatná interpretace a zkreslení odpovědí informátorů, s tím souvisí i zaznamenávání odpovědí bez možnosti nahrávání a zpětného přehrání rozhovoru.

7 Popis a interpretace výsledků

Kapitola se zaměřuje na popis a interpretaci zjištěných informací od informantů, konkrétně probačních úředníků. V rámci interpretace budou využity přímé citace informantů, ale z větší části budou informanti parafrázováni, protože rozhovor nebyl zaznamenáván na nahrávací zařízení.

Zjištěné informace jsou popsány dle jednotlivých dílčích cílů a tazatelských otázek. Jak již bylo uvedeno výše, v rámci interpretace výsledků jsou pro trest domácího vězení (TDV) a Probační a mediační službu (PMS) využívány zkratky.

7.1 Zjistit, jak pracovníci hodnotí využívání trestu domácího vězení (DC1)

První dílčí cíl zjišťuje, jaký mají pracovníci na trest domácího vězení názor a jak hodnotí jeho využívání na základě zkušeností. Dále jak ho hodnotí jako alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Trest domácího vězení z pohledu probačních pracovníků (TO1: Jaký je váš názor na TDV?)

Informanti trest domácího vězení považují za přísný a dobrý trest z důvodu výhod, které přináší pachatelům i společnosti. I2: „*Na trest domácího vězení mám kladný názor s ohledem na výhody pro pachatele.*“ I5: „*Přísný alternativní trest, který není vhodný pro každého.*“ Trest domácího vězení je důležitá součást alternativních trestů, neboť větší nabídka trestů umožňuje lepší individuální výběr trestu pro pachatele. Na druhou stranu I1, I4 a I5 zmiňují, že v České republice není správně využíván a kontrolován z důvodu nevyhovujícího elektronického monitorovacího systému, který je navíc od podzimu 2021 nefunkční. Bez funkčního elektronického monitorovacího systému („nárámku“) není možné zajistit efektivní kontrolu trestu, pachatel není kontrolován po celou dobu výkonu trestu a trest tak nenaplnuje svůj účel. I1: „*Trest domácího vězení je dobrý nápad, který by měl být více využíván za použití elektronického monitoringu. Pokud nebude elektronický monitoring funkční, nebude zajištěn efektivní výkon a účel trestu.*“ I5: „*Dobrý trest, ale ne v podobě, v jaké je využíván v ČR. Bez elektronického monitoringu není kontrolován.*“

I6 trest domácího vězení vnímá jako poslední možnost pro pachatele, aby změnil své chování a vedl řádný život.

Názor pracovníků na ukládání trestu domácího vězení (TO2: Jak hodnotíte ukládání trestu domácího vězení v ČR?)

Podle informantů není TDV ukládán často, a to ze dvou důvodů. Jedním je skutečnost, že nejsou případy, kdy je trest vhodné uložit. Trest domácího vězení je velmi přísný trest, který se ukládá pouze za přečin a osoby často nemají žádoucí sociální a rodinné vazby nebo zázemí pro výkon trestu. Druhým důvodem je nedůvěra soudců k trestu a jeho kontrole. Pokud je primární příčinou nevyužívání trestu nedostatek pachatelů, kterým je trest vhodné uložit, polovina informantů (I1, I6 a I3) to nepovažuje za špatné. I6: „*Trest domácího vězení musí být uložen pouze ve vhodných případech, pokud jich bude uloženo mnoho ztrácí na efektivnosti individuálního přístupu k pachateli.*“ Někteří informanti naopak vyjádřili znepokojení s tím, že soudy TDV ukládají lidem, kteří by měli být ve výkonu trestu odnětí svobody a místo toho mají uložen alternativní trest. Trest se nemá ukládat lidem, kteří nemají vhodné zázemí pro výkon trestu a osobám, které neplnili podmínky jiných alternativních trestů.

Výhody trestu domácího vězení jako alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (TO3: V čem vidíte přínosy TDV jako alternativy k trestu odnětí svobody?)

Odpovědi informantů se z velké části shodují. Všichni informanti uvedli dvě hlavní výhody. Za první osoba vykonává trest na svobodě, tedy neztrácí sociální a rodinné vazby. A za druhé může pracovat nebo vykonávat výtěžnou činnost. Dále informanti zmiňovali, že osoba je schopná splácet dluhy a přispívat na výkon trestu. Na svobodě může osoba lépe řešit trestnou činnost i s pomocí probačního úředníka. Nedochozí k negativnímu ovlivnění vězeňským prostředím a místní subkulturou. Výkon trestu domácího vězení je také levnější než nepodmíněný trest odnětí svobody, a tedy výhodný i pro stát.

I3 sděluje, že TDV nenaplnil očekávané snížení počtu osob ve vězení, protože nejsou pachatelé, kterým lze trest uložit. Totéž potvrzuje I1 a I6: „*Osoby, které jsou ve*

výkonu trestu odnětí svobody tam patří. Často již selhali všechny ostatní možnosti. „TDV nemůže nahradit účel a smysl trestu odnětí svobody.“

Shrnutí DC1: Informanti hodnotí trest domácího vězení kladně s ohledem na výhody z něho plynoucích a považují ho za důležitou součást alternativních trestů. Někteří informanti jsou k využívání trestu u nás kritičtí, z důvodu nevyhovující elektronického monitorovacího systému, což má negativní dopad na kontrolu trestu a jeho účel.

Informanti si myslí, že trest domácího vězení se v České republice ukládá málo. V praxi není mnoho případů, kdy je trest k vzhledem obydlí a vazbám osoby vhodné uložit. Druhým důvodem je nedůvěra soudců k samotnému trestu či jeho kontrole. Někteří informanti nevidí problém v nízkém počtu uložených TDV, neboť jeho ukládání v nevhodných případech vede k degradaci efektivity a účelu trestu.

Za dvě hlavní výhody trestu domácího vězení informanti považují zachování sociálních a rodinných vazeb a možnost udržet si zaměstnání. Mezi další výhody patří možnost odsouzeného plnit své pohledávky, prostor pro práci s probačním úředníkem řešit trestnou činnost a eliminace negativních dopadů věznice. Informanti zmiňovali i přínos pro společnost, trest domácího vězení je levnější než výkon trestu odnětí svobody a na jeho výkon odsouzení přispívá. Zkušenosti informantů odporují předpokladu, že zavedením trestu domácího vězení se sníží počet osob ve vězení.

7.2 Zjistit, jaký je názor pracovníků Probační a mediační služby na kontrolu trestu domácího vězení (DC2)

Druhý dílčí cíl zjišťuje, jak probační úředníci hodnotí kontroly prováděné namátkovými kontrolami a pomocí elektronického monitorovacího systému. A jaké mají zkušenosti.

Namátková kontrola (TO4: Jak hodnotíte kontrolu prováděnou prostřednictvím namátkových kontrol?)

Pro doplnění teoretické části je na začátku důležité zmínit, že namátkové kontroly by měly probíhat minimálně čtyřikrát do měsíce. Při jejich provádění pracovníci většinou

nevstupují do obydlí odsouzeného, osoba je kontaktována mobilním telefonem nebo prostřednictvím zvonku a vychází ven.

Většina informantů z pražského střediska (I1, I4, I5) nepovažuje namátkovou kontrolu za dostatečnou. Osoba není kontrolována po celou dobu výkonu trestu a kontroly se dle sdělení I1 provádějí maximálně 1-2x týdně, což nelze považovat za efektivní kontrolu. Je pouze malá pravděpodobnost, že pracovníci odhalí porušení trestu ze strany odsouzeného. Pracovníci se proto snaží zvýšit efektivnost kontroly tím, že někdy provedou dvojitou či trojitou kontrolu u stejné osoby během jednoho dne. I1: *„Vzhledem k přetíženosti PMS Praha se většina kontrol provádí pouze v minimálním počtu, což nepovažuji za efektivní.“* I6 hodnotí namátkovou kontrolu jako nepravděpodobnou, u které se trest snáz porušuje a z toho plyne potřeba větší intenzity práce s osobou, aby prokázala plnění trestu. Dva informanti namátkovou kontrolu považují za dostatečnou. I2 uvádí, že namátková kontrola je dostatečná, ale je zapotřebí větší motivace odsouzeného dodržovat podmínky trestu ke konci výkonu trestu, kdy pachatel ví, že ho soud nepošle do vězení na čtrnáct dní. I3: *„Dostačující z toho hlediska, že se stejně dříve či později odhalí, zda osoba trest porušuje.“*

Problémem namátkové kontroly, na který upozorňovali informanti z Prahy (I1, I4, I5) je nedostatek pracovníků PMS, kontroly musejí provádět i pracovníci z jiných oddělení. I1: *„Do provádění kontrol se zapojují pracovníci ze všech oddělení.“* I5: *„PMS není personálně zajištěná na provádění namátkových kontrol.“* Další problém spočívá v dodržování zákoníku práce, kontroly často probíhají ve večerních hodinách a skloubit je s pracovní dobou pracovníka bývá problematické. Pracovníci z Prahy také zmiňují, že se jedná o velké město a kontroly včetně přejezdů někdy zabírají i několik hodin. Na středisku Mladá Boleslav a Příbram se do kontrol též zapojují pracovníci, kteří nemají TDV v agendě, nicméně s personálním zajištěním namátkových kontrol problém nemají. I3 uvádí, že v Mladé Boleslavi namátkové kontroly probíhají častěji než čtyřikrát do měsíce. Počet kontrol není možné blíže specifikovat, neboť pracovník jejich frekvenci volí individuálně ke každému klientovi zvlášť.

Elektronický monitorovací systém (TO5: Jaký máte názor na kontrolu prováděnou elektronickým monitorovacím systémem?

Elektronický monitorovací systém (EMS) považují všichni informanti za dobrý nástroj, který má zefektivnit kontrolu TDV a ulehčit práci probačním úředníkům. Na rozdíl od namátkových kontrol umožňuje monitorovat osobu po celou dobu, kdy se má zdržovat v obydlí a snáze prokázat porušení podmínek trestu. Přestože je elektronický monitorovací systém užitečný nástroj, v České republice nefungoval dle představ. Během jeho využívání se vyskytlo mnoho technických problémů. I1: *„Monitoring považuji za dobrý nástroj, který měl ulehčit kontrolu a zajistit efektivitu trestu.“* I2: *„V ČR systém nefungoval dobře, vyskytovalo se mnoho problémů. Obecně elektronický monitoring hodnotím kladně.“* Jako příklad technického problému elektronického monitoringu, s kterými se pracovníci setkávali, můžeme uvést nefunkční GPS. Pachatel se zdržoval v místě obydlí, ale systém hlásil porušení a ukazoval špatnou polohu. Dalším z příkladu je baterie náramku, která nevydržela nabitá. Někdy se pachateli vybila během směny v práci a systém opět hlásil porušení. Často informanty zmiňovaný problém nesouvisí s technickými potížemi, ale s velikostí náramku, která neumožňovala uložit trest v případě, že osoba v zaměstnání nosí vysoké boty.

I2 a I4 upozornili také na špatné organizační zajištění a vysvětlovali, že existovala tzv. dvojkolejnost, kdy probační pracovníci měli na starost papírování, namátkové kontroly a individuální práci s klientem. A oddělení EMS zajišťovalo správně fungování náramku a jejich instalaci. Problém informanti vidí ve špatné komunikaci a velké rozpolcenosti.

I3 a I6 vyzdvihují psychologickou funkci elektronického monitoringu, kdy náramek pachateli připomíná neustálou kontrolu a odrazuje jej od porušování podmínek TDV.

Informantům byla položena otázka, jakou formu kontroly (namátková, elektronický monitoring, kombinace) preferují a proč. Všichni odpověděli, že preferují formu kontroly za pomoci funkčního elektronického monitoringu. Jak již bylo zmíněno, umožňuje efektivnější kontrolu trestu. Při jeho využití by I3 a I6 zachovali i namátkové kontroly nikoliv kvůli kontrole pachatele, ale z důvodu kontroly zařízení monitoringu. I3: *„Kombinace obojí. I v případě využití elektronického monitoringu aspoň 1 za 3 měsíce provést namátkovou kontrolu z důvodu kontroly zařízení, zda je funkční a není povrchově poškozené.“*

V některých případech, kdy není možné využít elektronický monitoring, může být dle informantů trest domácího vězení uložen s tím, že bude kontrolován pomocí namátkové kontroly. Důvodem pro takové rozhodnutí může být zdravotní stav, který neumožňuje nasazení náramku nebo častá změna pracovní doby. I5 spekuluje, zda v takovém případě není lepší zvážit uložení jiného trestu.

Všichni informanti se během rozhovoru vyjádřili, že směrem do budoucna doufají ve funkční elektronický monitorovací systém, který umožní efektivnější kontrolu a zvýší počet uložených trestů.

Pracovníci během rozhovoru často poukazovali na nedostatek pracovníků, kteří mají provádět namátkové kontroly a potíže s dodržováním zákoníků práce. Na organizační strukturu si stěžovali také dva informanti v případě využití elektronického monitoringu. Na základě těchto podnětů bylo zjišťováno, zda mají pracovníci **návrh řešení**, respektive kdo jiný by mohl kontroly vykonávat či zda by mělo vzniknout speciální oddělení. Odpovědi informantů se velmi lišily. I1 uvádí možnost vyčlenit středisko, které bude mít na starost namátkové kontroly, zejména pak v pozdních hodinách. I2 preferuje vznik oddělení, popřípadě stačí jeden člověk (záleží na počtu uložených TDV), který by měl na starost kontrolu i individuální práci s klientem. Sděljuje také, že momentálně některá oddělení mají pomocníky na provádění kontrol, kteří ale nemohou vykonávat individuální práci s klientem. I4 se shoduje s I2 na vzniku jednoho oddělení, které bude mít na starosti pouze agentu TDV se vším všudy, tedy elektronický monitoring, namátkové kontroly i individuální práci s klientem. Dle I5 by kontroly mohla zajišťovat Vězeňská služba. I6 si myslí, že momentálně není potřeba pomoc s kontrolou, lepší je osobní znalost klienta.

Shrnutí DC2:

Většina informantů nepovažuje namátkovou kontrolu trestu domácího vězení za efektivní, není možné osobu kontrolovat po celý den a zjištění porušení je spíše otázkou náhody. Namátkovou kontrolu za dostačující považují dva informanti. Z rozhovorů vyplynulo, že Probační a mediační služba není personálně zajištěná, aby prováděla namátkové kontroly. Do provádění kontrol se musejí zapojovat i pracovníci, kteří nemají trest domácího vězení v agendě. Kvůli nedostatku personálu a velikosti města mají největší problém zajistit namátkovou kontrolu na středisku v Praze. Další problém, který

souvisí s namátkovou kontrolou spočívá v potíži skloubit pracovní dobu pracovníka s dodržováním zákoníku práce.

Druhý způsob kontroly trestu probíhá pomocí elektronického monitorovacího systému, jehož ideu všichni informanti hodnotí kladně, protože zajistí permanentní kontrolu pachatele, což jednak zvýší efektivitu trestu a za druhé ubere práci pracovníkům PMS. Na druhou stranu pracovníci velmi kriticky hodnotí systém elektronického monitoringu využívaného v České republice. Systém nefungoval dle představ a ani náramek zejména kvůli velikosti nebyl nejvhodnější.

Kontrola trestu by dle informantů měla probíhat pomocí využití elektronického monitoringu, neboť „náramek“ umožní lepší kontrolu dodržování podmínek trestu. I bez funkčního elektronického monitoringu větší část informantů preferuje ukládání TDV.

Informanti měli možnost se vyjádřit, jakým způsobem by mohla být zefektivněna kontrola TDV a kdo by jí mohl provádět. Odpovědi se velmi lišili, mezi návrhy byla možnost zapojení dalších osob do provádění namátkových kontrol nebo vznik oddělení, pod které by spadaly namátkové kontroly, práce s pachatelem i elektronický monitorovací systém. Jeden informant uvedl, že momentálně není třeba žádná pomoc při zajištění kontrol.

7.3 Zjistit, přínos práce PMS před uložením TDV (DC3)

Třetí dílčí cíl zjišťuje, v čem spočívá přínos práce Probační a mediační služby v rámci předběžného šetření. Nad rámec teoretické části rozšiřuje popis činností, které pracovníci vykonávají v rámci předběžného šetření. Dále zjišťuje, jak pracovníci hodnotí jejich zapojení do případu před uložením trestu.

Práce probačního úředníka během předběžného šetření (TO6: Popište činnosti, které vykonáváte během předběžného šetření a jak probíhá práce s obviněnou osobou?)

Z popisu informantů lze shrnout následující postup pracovníků. Pracovníci vykonávají předběžné šetření před rozhodnutím o uložení alternativního trestu na základě pověření soudu.

Po obdržení podkladů od soudu, pracovník kontaktuje osobu a pozve jej na schůzku na středisko, kde osobu poučí o podmínkách TDV, právech a povinnostech s trestem spojených, průběhu kontrol trestu a zásahu do soukromí.

Dále pracovník od klienta získává důležité informace o jeho osobě, sociální situaci, postoji k trestné činnosti, zdravotním stavu, bydlení a spolubydlících, časových možnostech, vztahu k alkoholu a návykovým látkám. Také zjišťuje motivaci klienta a jeho názor na návrh uložení TDV. Odsouzení všechny relevantní dokumenty musí dokládat, př: pracovní či nájemní smlouva.

Získané informace se pracovník snaží ověřit, což není pokaždé možné, například u spolubydlících. Zdrojem informací je obvinění, jeho rodina, spolubydlící, zaměstnavatel, Policie ČR, Městská policie, kurátoři, soud, rozsudek, rejstříky (trestní rejstřík, rejstřík přestupků, centrální evidence stíhání osob a další.).

Následně probíhá návštěva v místě bydliště a sbírají se další informace o obydlí. Zjišťuje se, zda je obydlí vhodné pro výkon trestu a bezpečné pro pracovníky, kteří zde budou provádět kontroly.

Informace získané během šetření pracovník vyhodnotí a sepíše soudu stanovisko, ve kterém odůvodní doporučení či nedoporučení uložení TDV a určí možný časový harmonogram pachatele. Nastavení času, kdy se má osoba zdržovat v obydlí definoval informant I6 jako „*práci s přísností*“, pracovník musí osobu omezit, ale ne příliš, př: není možné uložit TDV na celý den, osoba pak nemůže hledat práci. Pracovník se snaží nastavit časový harmonogram tak, aby osobu omezil v době, kdy páchala trestnou činností. Ve zprávě může pracovník také navrhnout uložení přiměřené povinnosti či omezení. Všichni informanti uvedli, že možnost navrhnout povinnost či omezení využívají, pokud vyhodnotí, že je to potřebné. Od ledna roku 2022 mohou pracovníci také navrhnout uložení dohledu vedle TDV, což informanti hodnotí pozitivně. Novela umožňuje zpřísnění trestu a větší spolupráci s odsouzením. I3: „*Novela je dobrá, pokud bude mít soudce důvod uložit dohled. Umožňuje intenzivnější spolupráci s odsouzením.*“ Pro soud pracovník také získá slib osoby dle trestního zákoníku.

Od informantů bylo zjišťováno, zda probíhá **práce s rodinou** během předběžného šetření. Na otázku všichni informanti odpověděli, že „ano“. S odpovědí vyplývá, že spolupráce s rodinou probíhá zejména, pokud se jedná též o spolubydlící, kteří musí

s výkonem trestu a prováděním kontrol souhlasit. Pracovníci s nimi většinou hovoří během návštěvy bydliště. Nicméně probační úředník nemá žádnou pravomoc vyžadovat si komunikaci se spolubydlíci. A zároveň spolubydlíci nemají povinnost s pracovníkem hovořit. Jeden informant uvedl, že spolupráce sice probíhá, ale nechce rodinu ani ostatní osoby příliš do případu zatahovat. Naopak I3 považuje spolupráci se spolubydlíci za podstatnou, přičemž nejdůležitější je partner/ka, které si zve na středisko a zjišťuje, zda vědí o trestném činu, jak s obviněním vycházejí, jak ho podporují či zda souhlasí s uložením trestu. Podle I6 je důležité mít možnost hovořit se spolubydlíci i z důvodu nastavení časového harmonogramu odsouzenému takovým způsobem, aby nebyl pro rodinu přítěží. Je třeba nechat prostor například pro odvoz dětí do školy či na kroužky, dále čas na nákup či péči o imobilní osobu. Informanti také zmiňují případy, kdy se pachatel snaží spolubydlíci „skrýt, aby s nimi pracovníci nemohli hovořit či na ně vyvíjí tlak, aby s trestem souhlasili proti jejich vůli.

Informantům byla také položena otázka, která zjišťovala, zda **pracují s obětí**. Všichni informanti oběť oslovují, následná spolupráce je dobrovolná a záleží na oběti, zda nabídku využije či nikoliv. Pracovníci od oběti zjišťují její pohled na trestný čin a vyhodnocují, zda pro ni nebude případné uložení trestu ohrožením. Pokud potřebuje oběť intenzivnější pomoc, odkazuje je I5 na oddělení pomoci obětem trestných činů.

Podstatnou činností pracovníků je **vyhodnocení rizik**, které probíhá během celého šetření na základě získaných informací. Stanovení rizik je vždy individuální a není možné je zevšeobecňovat. Nicméně lze zmínit některé situace či konkrétní rizika opakující se v rozhovorech, která neumožňují navrhnout uložení TDV.

Výše bylo zmíněno, že osoby často nemají žádoucí vazby a obydí pro výkon trestu. I3 uvádí, že žádoucí jsou rodinné a sociální vazby, které klienta podporují v životě a v nápravě. Nežádoucí vazbou je například situace, kdy osoba závislá na návykové látce sdílí obydlí s dalšími osobami závislými na návykové látce.

Co se týče obydlí obecně nejsou vhodné squaty, ubytovny (nestále bydlení), obydlí bez vody a topení, rozpadlý dům či chatová oblast.

Mezi rizika na straně pachatele patří závislost na návykové látce či alkoholu, sklony k agresivnímu chování anebo výskyt domácího násilí. Dále zaměstnání, trest není

možné uložit, pokud má osoba nestálou pracovní dobu anebo místo výkonu zaměstnání. Například se nehodí pro řidiče kamionu, kde je nemožné nastavit časový harmonogram trestu.

V potaz se bere také povaha spáchaného trestného činu a trestná minulost pachatele, například se nedoporučí u násilné trestné činnosti anebo trestné činnosti páchané z prostředí domova. Také v případě, že osoba neplnila jiné uložené alternativní tresty.

Využití elektronického monitoringu není možné u obydlí bez signálu a elektřiny, jiným důvodem může být zdravotní stav osoby – otékání nohou, léčba ozařováním.

I6 rozvádí důležitost návštěvy obydlí a vyhodnocení rizik. Během návštěvy musí pracovník pečlivě pozorovat interakci mezi lidmi a vyhodnotit, zda spolubydlíci opravdu s výkonem trestu souhlasí a nedochází třeba k domácímu násilí. I6: „*Pracovník musí důkladně sledovat, co vidí, aby mohl rizika vyhodnotit.*“ Ovšem ne vždy je možné zjistit, zda spolubydlíci opravdu s výkonem trestu souhlasí, což můžeme demonstrovat na příkladu z praxe, který sdělil I3. Během předběžného šetření rodiče souhlasili, aby syn vykonával TDV ve společné domácnosti a podporovali ho. Po nějaké době pracovník prováděl namátkovou kontrolu, kdy pachatel nebyl přistižen doma a od rodičů zjistil, že se syna bojí, a proto s TDV souhlasili.

Názor probačnických pracovníků na předběžné šetření (TO6: Jak hodnotíte zapojení PMS do případu před uložením trestu?)

Odpovědi byly velmi jednoznačné, informanti považují vstup Probační a mediační služby ČR do případu před rozhodnutím o uložení trestu za zásadní a potřebný. Bez předběžného šetření soud nemá dostatek informací a může se stát, že trest domácího vězení uloží v nevhodném případě. I4: „*Vstup PMS před uloženým trestu je důležitý, aby soud měl informace. Jinak se může stát, že soud nařídí TDV bez vyhodnocení rizik a trest poté nejde vykonat.*“ I5: „*Potřebné, pracovník získává informace pro soud.*“ I3: „*Spolehnout se pouze na informace od pachatele není možné, řekne cokoliv.*“

Momentálně mají soudci povinnost si vyžadovat zprávu od probačního úředníka v případech, kdy chtějí ukládat trest domácího vězení trestním příkazem. Zajímalo mě, zda by dle informantů měli tuto povinnosti mít vždy. I3, I4, I5, I6 si myslí, že ano. I1 na

otázku neodpověděl. Odpověď I2 zněla „ano i ne“, z toho důvodu, že pro uložení a výkon trestu je šetření důležité. Na druhou stranu by povinnost mohla soudce odrazovat od ukládání trestu.

Shrnutí DC3: Probační úředníci vykonávají předběžné šetření na základě pověření soudu. Během šetření získávají a vyhodnocují všechny relevantní informace důležité pro rozhodnutí o uložení trestu. Zjištěné informace poté soudu poskytnou ve zprávě, která obsahuje odůvodnění doporučení či neporučení uložení trestu, návrh časového harmonogramu a může obsahovat návrh na uložení přiměřené povinnosti či omezení. Informanti uvedli, že během šetření spolupracují s rodinou/spolubydlícími a získávají jejich souhlas pro výkon trestu a další důležité informace pro nastavení trestu. Informanti také uvedli, že někdy není možné se spolubydlícími hovořit anebo správně vyhodnotit, zda opravdu s výkonem trestu souhlasí. Během předběžného šetření informanti také oslovují oběť a nabízí jí pomoc.

Předběžné šetření má zásadní přínos ve vyhodnocování rizik, které brání uložení trestu. Informanti získávají informace z více zdrojů, př: obvinění, spolubydlící, soud či rejstříky. Při vyhodnocování rizik je pro pracovníky podstatná návštěva obydlí a možnost kontaktu se spolubydlícími.

Dle odpovědí informantů je předběžné šetření nezbytné, neboť probační úředníci poskytují soudu důležité informace a eliminují případy nevhodného uložení trestu. Většina informantů si myslí, že soud by měl předběžné šetření vyžadovat vždy, pokud o uložení trestu uvažuje.

7.4 Zjistit, jak pracovníci hodnotí možnosti spolupráce s klientem během výkonu trestu (DC4)

Dílčí cíl má přiblížit práci pracovníka s klientem během výkonu trestu a pohled pracovníků na současné nastavení spolupráce.

Práce s klientem během výkonu trestu (TO 8: Popište, jak probíhá práce s klientem během výkonu trestu a jaké metody využíváte?)

Pokud má klient uložen pouze **trest domácího vězení**, intenzivní práce s ním neprobíhá. Základem práce pracovníků je provádění kontrol. Pracovník nemá pravomoc

požadovat po klientovi nic jiného než dodržování podmínek trestu. I2: „*Sociální práce jako taková moc neprobíhá*“ I3: „*Po nařízení výkonu TDV se provádí pouze kontroly. Pokud bych chtěl po osobě něco navíc, vybočuji se svých pravomocí.*“ V případě porušení podmínek trestu, je klient pozván na středisko a požádán o vysvětlení. U prvního porušení je klient poučen o následcích v případě, že se situace bude opakovat. Při opakovaném porušení bez závažného důvodu se navrhuje přeměna trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Intenzivnější práce s klientem probíhá v případě **uložení dohledu nebo přiměřené povinnosti či omezení**. I1: *V případě uložení přiměřených povinností či omezení dohlížím na jejich dodržování.*“ Může se jednat například o povinnost podrobit se testování na přítomnost návykové látky anebo povinnost dokládat doklady o zaplacení výživného. Informanti uvedli, že kontrolu uložených povinností či omezení lze provádět i v rámci namátkových kontrol, vždy záleží na konkrétní situaci a individuální domluvě s klientem.

Všichni informanti uvedli, že zároveň poskytují také **pomoc**. V případě, že klient potřebuje s něčím pomoc nebo poradit, může se na probačního pracovníka kdykoliv obrátit. I1: „*Pokud potřebuje klient s něčím pomoc, může se na mě kdykoliv obrátit.*“ I4: *Odsouzení se může na PMS obrátit se žádostí o pomoc.*“ Nabídku pomoci využívají klienti různě, někdo se na pracovníka neobrací vůbec a jiní často. Častým důvodem je potřeba změny nastavení trestu domácího vězení. Konzultaci lze provést i v rámci namátkové kontroly. Informanti se shodli, že v případech, kdy klient potřebuje něco, co není v kompetenci probačních pracovníků, zprostředkují potřebnou službu.

Zhodnocení individuální práce s klientem (TO 8: Jak hodnotíte individuální práci s klientem během výkonu trestu?)

Průběh individuální práce záleží na tom, jak klient dodržuje podmínky trestu. Zkušenosti jsou takové, že spolupráce většinou probíhá dobře. I5: „*Záleží na první schůzce a vyjasnění trestu a jeho podmínek.*“ Za důležitý aspekt informanti považují možnost klienta se kdykoliv obrátit na pracovníka.

Většina informantů zmínila, že větší intenzita spolupráce není zapotřebí, protože soud vyhodnotí, že není nutné uložení dohledu, omezení či povinnosti. I1: „*Soud*

vyhodnotí, že není potřeba větší intenzita kontaktů, v opačném případě může uložit dohled.“ I5: „Nastaveno správně, není potřebná větší individuální práce, pokud není uložen dohled.“ Pokud pracovník považuje uložení dohledu, povinnosti či omezení za potřebné, navrhne to soudu v rámci předběžného šetření. Jeden informant (I6) nepovažuje za správné, že práce s klientem neprobíhá. Nicméně uvádí, že primární je vždy motivace klienta. I6: „Kdo není motivován, nepřijde na schůzku ani když to bude mít uloženo soudem.“

Shrnutí DC4: Pokud má klient uložen pouze trest domácího vězení, práce s ním více méně neprobíhá. Pracovník provádí pouze namátkové kontroly. Větší spolupráce probíhá v případech, kdy má klient uloženou povinnost či omezení. Jejich kontrola může poté probíhat na středisku nebo v průběhu namátkových kontroly.

Informanti uvedli, že klientovi poskytují také pomoc, pokud potřebuje, může se na ně kdykoliv obrátit. Nespadá-li problém do kompetence PMS, pomohou zprostředkovat potřebnou službu.

Individuální spolupráci informanti hodnotí kladně, záleží na skutečnosti, jak byly klientovi vysvětleny jeho povinnosti a jak je dodržuje. Větší práce s klientem není potřeba, pokud osoba nemá uložené povinnosti, omezení anebo dohled. Jeden informant považuje za chybné, že neprobíhá intenzivní spolupráce s klientem. Na druhou stranu uvádí, že důležitá je samotná motivace klienta.

8 Vyhodnocení praktické části

Cílem praktické části bylo zjistit, jaký mají názor pracovníci Probační a mediační služby na trest domácího vězení. Hlavní cíl byl operacionalizován do čtyř dílčích cílů. Skupinu informantů tvoří probační úředníci, kteří mají s výkonem trestu domácího vězení zkušenosti. Využita byla kvalitativní výzkumná metoda polostrukturovaného rozhovoru.

DC1 zjišťoval, jak pracovníci hodnotí využívání trestu domácího vězení v České republice. Z odpovědí vyplývá, že informanti trest domácího vězení hodnotí jako dobrý a přísný trest, který je dobré využívat s ohledem na přínosy pro pachatele i společnost. Na druhou stranu informanti upozornili na nefunkční elektronický monitorovací systém, bez něhož nemůže být trest dostatečně kontrolován a nenaplnuje tak svůj potenciál.

Informanti si myslí, že trest domácího vězení není ukládán často. Soudci nemají důvěru k samotnému trestu a jeho kontrole. Druhý důvod spočívá v tom, že většina pachatelů nesplňuje podmínky pro uložení trestu. Podmínky uložení trestu domácího vězení jsou blíže specifikovány ve čtvrté kapitole. Práce na téma upozorňuje také v praktické části, kde jsou popsány některé důvody, pro které nemůže být trest uložen.

Odpovědi informantů se shodují s teoretickou částí, kdy ve čtvrté kapitole uvádím, že nedošlo k plánovanému snížení počtu osob ve vězení z důvodu nefunkčního elektronického monitoringu a nedostatků vhodných pachatelů. Přičemž část informantů to nepovažuje za chybné. Trest by se měl ukládat pouze ve vhodných případech, tedy pokud osoba splňuje podmínky pro uložení trestu. S tím souvisí to, že informanti kritizovali soudy, kteří trest ukládají nevhodným pachatelům, zejména osobám, kteří v minulosti neplnili jiné alternativní tresty. Z průběhu rozhovorů jsem nabyla dojem, že dle informantů se mají alternativní tresty dobře vybírat s ohledem na pachatele, aby byli co nejúčinnější a v případě neplnění má přijít zpřísnění ve formě nepodmíněného trestu. Trest domácího vězení nemá fungovat pouze jako oddálení vězení.

Největší výhody trestu domácího vězení, které uváděli informanti se shodují s teoretickou částí a výzkumem, který je uveden ve čtvrté kapitole. Největší přínos trestu spočívá v zachování sociálních a rodinných kontaktů a zaměstnání. Dále osoba není

ovlivněna vězeňským prostředím a může pracovat na odstranění příčin vedoucí ke kriminalitě. V neposlední řadě je trest také výhodný pro stát.

DC2 zjišťoval, jaký mají pracovníci Probační a mediační služby názor na kontrolu trestu domácího vězení. Zjišťován byl názor na kontrolu prováděnou skrze elektronický monitoring a namátkové kontroly. Většina informantů namátkovou kontrolu nepovažuje za dostatečnou, protože osoba není kontrolována po celou dobu, kdy se má zdržovat v obydlí. Dva informanti si naopak myslí, že i prostřednictvím namátkových kontrol lze zjistit porušování trestu. Kontrolovat osoby skrze namátkové kontroly představuje velkou zátěž pro pracovníky středisek.

Ve čtvrté kapitole zmiňují výzkum, kde vedoucí středisek Probační a mediační služby za největší problémy trestu domácího vězení považovali absenci elektronického monitoringu a problém dodržovat zákoník práce. Z odpovědí informantů vyplývá, že tyto problémy nadále trvají. Z tohoto důvodu by někteří informanti uvítali zapojení dalšího subjektů, který by prováděl namátkové kontroly.

Využití elektronického monitorovacího systému všichni pracovníci vítají, systém zajistí efektivní kontrolu trestu a uleví pracovníkům. Funkční elektronický monitoring může také zvýšit ukládání trestu, nicméně nelze očekávat rapidní nárůst. V teoretické části se této problematice věnuji ve čtvrté kapitole, kde uvádím, že elektronický monitoring byl v České republice zaveden až v roce 2018 a po třech letech ukončen. Z výzkumu vyplývá, že využívaný systém nebyl příliš dobrý. Většina pracovníků se během jeho využívání opakovaně setkávala technickými problémy.

Preferovaná forma kontroly trestu je skrze elektronický monitoring. I v případě využívání elektronického monitoringu, někteří pracovníci nevidí problém v uložení trestu domácího vězení pachateli, který bude kontrolován pouze namátkovými kontrolami. Nicméně jedná se o jednotlivé případy a musí k tomu existovat vážné důvody, př. zdravotní stav.

DC3 zjišťoval přínos práce Probační a mediační služby v rámci předběžného šetření. Dílčí cíl měl rozšířit teoretickou část práce a přiblížit práci pracovníka v rámci předběžného šetření. Předběžné šetření je v popsáno v páté kapitole. V rámci šetření pracovník spolupracuje s obviněním, se spolubydlíci i obětí, aby zjistit a vyhodnotit

situaci pachatele. Pracovník musí pomocí různých zdrojů získat, co nejvíce ověřených informací a vyhodnotit, zda je vhodné uložit trest domácího vězení. Podstatnou činností pracovníka je vyhodnocení rizik. Komplikací při vyhodnocení rizik může být absence kontaktů se spolubydlícími, přičemž informanti zmínili, že v některých případech je to záměr pachatele.

Pracovník také musí zvážit, zda není zapotřebí uložit povinnosti či omezení, popřípadě vybrat takové omezení, které povede k pachatele k nápravě. Uložení povinnosti či omezení pracovník navrhuje ve zprávě, kterou poskytuje soudu, ten návrhům pracovníka může, ale nemusí vyhovět. Dále pracovník ve zprávě odůvodní doporučení či nedoporučení uložení trestu a na základě získaných informací navrhne časové rozmezí trestu.

Činnost Probační a mediační služby v předběžném šetření informanti hodnotí pozitivně a považují ji za velmi důležitou. Soudu mohou poskytnout nezbytné informace a předcházet tak špatně uložením trestům.

Z výše popsaného je zřejmé, že práce probačních úředníků v rámci předběžného šetření je velmi důležitá. Pracovníci jednak posoudí všechny důležité informace pro rozhodnutí soudu o uložení trestu. Za druhé mohou pracovníci navrhnout uložení povinnosti či omezení, které zvyšuje účel alternativního trestu ve smyslu nápravy pachatele.

DC4 zjišťoval, jak pracovníci hodnotí možnosti spolupráce s klientem během výkonu trestu.

Dílčí cíl nastínil, jak probíhá práce s klientem během výkonu trestu domácího vězení a jak jí pracovníci hodnotí. Obecně lze říci, že intenzivní práce s klientem u trestu domácího vězení neprobíhá. Jeli uložen pouze trest domácího vězení, práce pracovníka spočívá zejména v kontrole dodržování podmínek trestu. Individuální práce s klientem zde probíhá minimálně. O něco intenzivnější práce s klientem probíhá, pokud má vedle trestu uloženou povinnost či omezení. Práce pracovníků není založena pouze na kontrole, ale obsahuje také prvky pomoci. Klient se může na ně může kdykoliv obrátit se žádostí o pomoc. Pokud problém nespadá do agenty Probační a mediační služby, odkáží pracovníci klienta na jinou službu.

Informanti takto nastavenou práci hodnotili vesměs pozitivně, intenzivnější práce není potřeba. Pokud ano, soud vedle trestu uloží dohled, povinnost nebo omezení. Pouze jeden informant se vyjádřil, že práce s klientem by měla být intenzivnější. Zdůrazňuje též potřebu motivace ze strany odsouzeného, jinak spolupráce příliš nefunguje.

Jelikož individuální práce s klientem příliš neprobíhá je otázkou, do jaké míry trest plní rehabilitační a resocializační funkci trestu. Tento problém je zmíněn také v teoretické části.

Hlavním cílem bylo **zjistit, jaký mají názor pracovníci Probační a mediační služby na trest domácího vězení**. Hlavní cíl byl naplněn pomocí čtyř dílčích cílů. Zjišťováno bylo, jak pracovníci hodnotí trest domácí vězení a jaké mají s jeho výkonem zkušenosti. Ideu trestu domácího vězení pracovníci hodnotí kladně a považují ho za důležitou součást alternativních trestů. Za jeho největší výhody považují zachování sociálních vazeb odsouzeného a možnost zpracovat. Mínusem využívání trestu domácího vězení v České republice je nefunkční elektronický monitoring, což zaznělo během rozhovorů několikrát. Nefunkční elektronický monitoring je velkým problémem, protože bez něho není možné zajistit kontrolu v rozsahu, v jakém předpokládá zákon a zatěžuje probační úředníky. Cíl se také zaměřoval na činnosti pracovníků. Pro uložení a výkon trestu je nejdůležitější institut předběžného šetření, který sami považují za velmi důležitý a zásadní pro lepší výkon trestu.

Závěr

Práce popisuje trest domácího vězení, jeho výkon a práci Probační a mediační služby a může posloužit jako náhled do této problematiky široké veřejnosti i sociálním pracovníkům.

Práce se zaměřuje na jeden z trestů českého práva, proto jsou na začátku práce popsány důležité pojmy vztahující se k samotnému trestu a jeho smyslu. Dále vymezeny alternativní tresty a důležité novely trestních zákonů, které podpořily jejich využívání. Další kapitola se věnovala nově uplatňovanému přístupu v rámci trestního řízení, konkrétně restorativní justici. Čtvrtá kapitola se věnovala trestu domácího vězení, přičemž některé informace byly využity též v rámci praktické části, konkrétně jeho výhody, zákonná úprava a jeho kontrola. Poslední kapitola teoretické části se věnovala Probační a mediační službě, která zastává nezastupitelnou roli při výkonu alternativních trestů. Kapitola se zaměřila na vznik instituce, počátky sociální práce v trestním právu a činnosti probačních úředníků. Pro praktickou část byla důležitá zejména třetí podkapitola věnující se práci pracovníků souvislosti s trestem domácího vězení.

Hlavní cíl praktické části byl shodný s cílem celé práce. Pro jeho naplnění byl využit kvalitativní výzkum a metoda polostrukturovaného rozhovoru. Tato volba se osvědčila, neboť umožnila detailnější popis problematiky a odhalení některých problémů související s výkonem trestu domácího vězení. Komplikací při realizaci výzkumu byla nemožnost pořizovat nahrávku z rozhovorů. Skupinu informantů tvořili probační úředníci věnující se trestu domácímu vězení.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaký mají pracovníci Probační a mediační služby názor na trest domácího vězení. Hlavní cíl práce byl naplněn pomocí čtyř dílčích cílů. Informanti i přes dosud nevyhovující kontrolu mají na trest domácího vězení kladný názor zejména s ohledem na jeho výhody a doufají v jeho využívání do budoucna. Největším problémem jeho výkonu u nás je nefunkční elektronický monitoring, který od zavedení trestu byl v provozu pouhé tři roky. A dle odpovědí informantů nefungoval dobře. Absence elektronického monitoringu negativně ovlivňuje podstatu trestu a zatěžuje probační pracovníky, kteří musejí kontrolu zajišťovat pomocí namátkových kontrol, což některých střediskům činí problém. Informanti věří, že elektronický monitoring zefektivní trest, ulehčí práci pracovníkům a může mít vliv na mírné zvýšení využívání

trestu. Co se týče práce probačních úředníků nejdůležitější je institut předběžného šetření, který sami pracovníci považují za zásadní. Během výkonu trestu intenzivní spolupráce s klientem příliš neprobíhá, k čemuž většina informantů nemá výhrady.

Doporučením do praxe je zapojení probačních úředníků do výběrů nového elektronického systému. Pracovníci mohou nejlépe vyhodnotit, jak by měl systém fungovat a jaké funkce mít. Po ukončení elektronického monitoringu je trest opět kontrolován pouze namátkovými kontrolami, proto by stálo za uvážení, zda nezapojit další osoby, instituci či státní složku do provádění kontrol. Do budoucna by se mělo uvažovat o dalších možnostech využití trestu domácího vězení v rámci penitenciární a postpenitenciární péče jako přípravy na život po propuštění z vězení. Samozřejmě za předpokladu, že se povede zavést funkční elektronickou kontrolu trestu.

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Transformační tabulka

Tabulka 2 – Charakteristika informantů

Seznam použitých zdrojů

- 1) HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. přepracované a rozšířené vyd. Praha: Portál.
- 2) HULMÁKOVÁ, J. 2021. K aktuálním otázkám využití elektronického monitoringu v rámci systému trestní justice. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (Eds.) *Trestní právo s lidskou tvář: v upomínku na Marii Vanduchovou*. Praha: Wolters Kluwer.
- 3) JUSTICE.CZ. *Alternativní tresty*: Obecné informace [online]. [cit. 27. 3. 2022] Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=obecne-informace>
- 4) JUSTICE.CZ. *Alternativní tresty*: Vývoj alternativních trestů v České republice [online]. [cit. 5. 6. 2022] Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=vyvoj-alternativnich-trestu-v-ceske-republice>
- 5) JUSTICE.CZ. *Náramky*: Ukončení elektronického monitoringu [online]. [cit. 5. 6. 2022] Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>
- 6) KALVODOVÁ, V. 2019. Filozofie trestání deset let po přijetí trestního zákoníku. In: JELÍNEK, J. et al. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges.
- 7) LATA, J. 2007. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis.
- 8) MASOPUST ŠACHOVÁ, P. 2019. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck.
- 9) MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ J. (Eds.) 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál.
- 10) MIŠOVIČ, J. 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon.
- 11) TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. 2019. Trest domácího vězení, promarněná šance? In: JELÍNEK, J. et al. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges.
- 12) NAVRÁTILOVÁ, J. 2009. Trest domácího vězení. In: Jelínek, J. (Ed.) *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges,.
- 13) PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Mediace* [online]. [cit. 10. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>
- 14) PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Tiskové prohlášení k elektronickému monitorovacímu systému* [online]. [cit. 5. 6. 2022] Dostupné z:

<https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>

- 15) ROZUM, J. 2003. Činnost probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In: Karabec, Z. (Ed.) *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- 16) SCHEINOST, M. et. al. 2014. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- 17) ŠÁMAL P., NOVOTNÝ O., GŘIVNA T., HERCZEG J., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. et. al. 2016. *Trestní právo hmotné*. 8. přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer.
- 18) ŠČERBA, F. 2014. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges.
- 19) ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. (Eds.) 2010. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál.
- 20) VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. et al. 2019. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck.
- 21) VETEŠKA, J. 2015. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer.
- 22) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 23) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
- 24) Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- 25) Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- 26) ZEHR, H. 2003. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici.
- 27) Vyhláška č. 456/2009 Sb. o kontrole výkonu trestu domácího vězení
- 28) Vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady